

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з дебіторами
на ПП «МІДІКОМ»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0712-оа-з
освітньої програми облік і аудит

А.С. Петренко

Керівник к.е.н., доцент Саєнко О.Р.

Рецензент к.е.н., доцент Сьомченко В.В.

Запоріжжя – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Н.М. Проскуріна
« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Петренко Анастасії Сергіївні

1. Тема роботи: Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з дебіторами на ПП «МІДІКОМ»
керівник роботи Сасенко Олена Романівна, к.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 18.09.2023 р., № 1447-с.
- 2 Строк подання студентом роботи 01 грудня 2023р.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретичні основи обліку та аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством; вивчити організацію обліку розрахунків з дебіторами на ПП «МІДІКОМ» та сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення; дослідити аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства ПП «МІДІКОМ» та розробити напрями оптимізації управління розрахунків з дебіторами.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
13 рис., 13 табл. і 5 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	19.08.2023	19.08.2023
2	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	16.09.2023	16.09.2023
3	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	07.10.2023	07.10.2023

7. Дата видачі завдання: 01.06.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної Роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2023	виконано
2.	Написання вступу	липень 2023	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2023	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2023	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2023	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2023	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2023	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2023	виконано

Студентка _____ А.С. Петренко
(підпис)Керівник роботи _____ О.Р. Саєнко
(підпис)**Нормоконтроль пройдено**Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 104 с., 3 розділи, 13 табл., 13 рис., 2 додатки, 79 джерел.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ОБЛІК, АНАЛІЗ, ДЕБІТОРИ, РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ, УПРАВЛІННЯ, РОЗРАХУНКИ З ПОКУПЦЯМИ

Об'єктом дослідження є процес організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів організації обліку і аналізу дебіторської заборгованості.

Метою даної роботи є дослідження обліку та аналізу дебіторської заборгованості та формування організаційно-методичних положень та практичних рекомендацій щодо їх оптимізації.

Теоретико-методичну базу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи. Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи: аналізу та синтезу (для дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості підприємства); системного підходу (для вирішення методологічних засад формування моделі управління дебіторською заборгованістю); причинно-наслідкового зв'язку (при класифікації видів дебіторської заборгованості); трендового фінансового аналізу та фінансових коефіцієнтів (для виявлення основних тенденцій формування та погашення дебіторської заборгованості); групування, порівняння, аналізу та синтезу для визначення практично значимих методів управління дебіторською заборгованістю; абстрактно-логічні методи дослідження (для здійснення теоретичних узагальнень та формулювання висновків).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– аналітичний облік розрахунків з дебіторами на підставі використання аналітичних рахунків в залежності від стану заборгованості покупців, що сприятиме формуванню релевантного інформаційного забезпечення управління платоспроможністю;

– заходи управління розрахунками з дебіторами з метою оптимізації розміру дебіторської заборгованості, що дозволить впливати на стан об'єкта дослідження та зменшувати збитки від списання безнадійної дебіторської заборгованості;

набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «дебіторська заборгованість» як суми заборгованості контрагентів бізнесу суб'єкту господарювання на певну дату, що виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, робіт, послуг та яку кредитор має право вимагати відшкодувати, що надасть змогу розкрити сутність економічної категорії з урахуванням визначених особливостей і характерних ознак даного виду активів та підвищити реальну оцінку заборгованості як об'єкта обліку;

– класифікація дебіторської заборгованості на підставі застосування додаткової класифікаційної ознаки «безпека фінансового стану кредитора» з метою удосконалення контролю за її станом та динамікою.

SUMMARY

The qualification work contains 104 p., 3 sections, 13 tab., 13 fig., 2 annex, 79 references.

ACCOUNT RECEIVABLE, ACCOUNT, ANALYSIS, RESERVE OF DOUBTFUL DEBTS, MANAGEMENT, CALCULATIONS, IS WITH CUSTOMERS

A research object is a process of organization of account and analysis of account receivable.

The article of research is totality of theoretical, methodical and practical aspects of organization of account and analysis of account receivable.

The aim of this work is research of account and analysis of account receivable and forming of organizationally-methodical positions and practical recommendations in relation to their optimization.

The теоретико-методичну base of research was folded by scientific and special methods. For the decision of the put tasks methods were used: to the analysis and synthesis (for research of economic essence of account receivable of enterprise); approach of (for the decision of methodological principles of forming of case an account receivable frame) the systems; причинно-наслідкового connection (during classification of types of account receivable); financial analysis of trend and financial coefficients (for the exposure of basic tendencies of forming and debtor debt liquidation); grouping, comparison, analysis and synthesis for determination practically of meaningful methods of management an account receivable; abstractly-logical methods of research (for realization of theoretical generalizations and formulation of conclusions).

The scientific novelty of the got results consists in the following:
it is improved:

- analytical accounting of settlements with debtors on the basis of the use of analytical accounts depending on the state of debt of buyers, which will contribute to the formation of relevant information provision of solvency management;

- settlement management measures with receivables in order to optimize the amount of receivables, which will affect the condition of the study object and reduce losses from write-off of bad receivables;

purchased further development:

- the essence of the concept « receivables» as the amount of debt of business counterparties to an entity on a certain date arising from the sale of tangible assets, works, services and which the creditor has the right to demand reimbursement, which will allow to disclose the essence of the economic category, taking into account the identified features and characteristics of this type of asset and increase the real assessment of debt as an object of accounting;

- classification of receivables based on the application of an additional classification feature « security of the creditor's financial condition» in order to improve control over its condition and dynamics.

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ДЗ – дебіторська заборгованість

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності

ПДВ – податок на додану вартість

ПП – приватне підприємство

ПКУ – Податковий кодекс України

м. – місто

рах. – рахунок

ф. – форма

грн. – гривень

р. – рік

% – відсотки

Δ – зміна у динаміці

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ	
РЕФЕРАТ	
SUMMARY	
СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	
ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1 РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	
1.1 Сутність та економічна характеристика дебіторської заборгованості підприємства	15
1.2 Нормативне регулювання порядку розрахунків з дебіторами.....	23
1.3 Методично-аналітичні аспекти управління дебіторською заборгованістю.....	28
РОЗДІЛ 2 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ НА ПП «МІДІКОМ»	
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	40
2.2 Синтетичний і аналітичний облік розрахунків з покупцями та іншими дебіторами	53
2.3 Удосконалення організації обліку розрахунків з контрагентами підприємства	70
РОЗДІЛ 3 ОЦІНКА СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПП «МІДІКОМ»	
3.1 Аналіз динаміки дебіторської заборгованості та її складу.....	74
3.2 Оцінка ефективності управління розрахунками з дебіторами	79
3.3 Шляхи оптимізації управління розрахунків з дебіторами.....	84
ВИСНОВКИ.....	90
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	93

ДОДАТОК А Баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства за 2021 рік.....	101
ДОДАТОК Б Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) підприємства за 2021 рік	103

ВСТУП

Організація обліку та аналізу дебіторської заборгованості має стратегічне значення для підприємств будь-якої галузі та форми власності. Результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Не зважаючи на значний вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємств, більшість з них виявляються неспроможними ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка займає вагомую частку в оборотних активах, що в свою чергу спричиняє кризу неплатежів. Саме тому особливої актуальності набуває тема кваліфікаційної роботи, оскільки сьогодні великого значення набувають питання розробки шляхів ефективного управління дебіторською заборгованістю, де важливе місце посідає система обліку та аналізу на підприємстві.

Дослідженням цієї проблеми займалася низка вітчизняних учених - Бутинець Ф.Ф., Білик М.Д., Голов С.Ф., Сопко В.В., Нашкерська Г. С. Кузнецова, Н. Новікова, М. Уткіна, А. Поддєрьогін і зарубіжних авторів – Є. Брікхем, Бланк І.А., Дж. Ван Хорн, та ін. У працях цих вчених розкриваються проблеми оцінки та формування дебіторської заборгованості.

Основна увага у наукових розробках приділялася аналізу, удосконаленню методики оцінки, управління та оперативного контролю дебіторської заборгованості підприємства, підприємства. Але деякі теоретичні та методичні положення щодо встановлення сутності дебіторської заборгованості підприємств та управління нею залишаються остаточно невирішеними і потребують проведення подальших досліджень.

Метою даної роботи є дослідження обліку та аналізу дебіторської

заборгованості та формування організаційно-методичних положень та практичних рекомендацій щодо їх оптимізації.

Відповідно до цільової спрямованості роботи поставлено такі завдання:

- дослідити та розвинути понятійний апарат сутності дебіторської заборгованості;
- поглибити класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості;
- дослідити організацію обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- удосконалити аналітичний облік дебіторської заборгованості;
- провести аналіз стану дебіторської заборгованості;
- визначити заходи щодо управління розрахунків з дебіторами.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Теоретико-методичну базу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи. Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи: аналізу та синтезу (для дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості підприємства); системного підходу (для вирішення методологічних засад формування моделі управління дебіторською заборгованістю); причинно-наслідкового зв'язку (при класифікації видів дебіторської заборгованості); трендового фінансового аналізу та фінансових коефіцієнтів (для виявлення основних тенденцій формування та погашення дебіторської заборгованості); групування, порівняння, аналізу та синтезу для визначення практично значимих методів управління дебіторською заборгованістю; абстрактно-логічні методи дослідження (для здійснення теоретичних узагальнень та формулювання висновків).

Інформаційною базою дослідження обрано приватне підприємство «МІДІКОМ».

При виконанні роботи використані матеріали, що містяться в працях вчених у галузі теорії і практики бухгалтерського обліку, контролю та аналізу, галузеві інструкції та нормативні документи, первинна документація та податкова звітність підприємства, статистичні дані, інформація наукових та науково-практичних конференцій з проблем бухгалтерського обліку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- аналітичний облік розрахунків з дебіторами на підставі використання аналітичних рахунків в залежності від стану заборгованості покупців, що сприятиме формуванню релевантного інформаційного забезпечення управління платоспроможністю;

- заходи управління розрахунками з дебіторами з метою оптимізації розміру дебіторської заборгованості, що дозволить впливати на стан об'єкта дослідження та зменшувати збитки від списання безнадійної дебіторської заборгованості;

набули подальшого розвитку:

- сутність поняття «дебіторська заборгованість» як суми заборгованості контрагентів бізнесу суб'єкту господарювання на певну дату, що виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, робіт, послуг та яку кредитор має право вимагати відшкодувати, що надасть змогу розкрити сутність економічної категорії з урахуванням визначених особливостей і характерних ознак даного виду активів та підвищити реальну оцінку заборгованості як об'єкта обліку;

- класифікація дебіторської заборгованості на підставі застосування додаткової класифікаційної ознаки «безпека фінансового стану кредитора» з метою удосконалення контролю за її станом та динамікою.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендації автора щодо запропонованих удосконалень обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на ПП «МІДІКОМ».

Розробки, рекомендації і висновки виконаної роботи доповідались, обговорювались й одержали позитивну оцінку на XVIII Міжнародній науково-практичній конференція «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 19-20 жовтня 2023р.).

Крім того питання організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості було розглянуто було розглянуто в статті та розміщено у збірнику статей молодих вчених «Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства» (випуск 8, 2023р.).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 96 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1 Сутність та економічна характеристика дебіторської заборгованості підприємства

«В сучасних умовах господарювання при відвантаженні готової продукції або наданні послуг, підприємства можуть надавати покупцям комерційні кредити на підставі відтермінування платежів. Використовуючи такий спосіб розрахунків підприємства намагаються збільшити обсяги реалізації, але таким чином зростають обсяги дебіторської заборгованості, що спричиняє вилучення з обороту частину оборотного капіталу, що, відповідно, знижує рівень платоспроможності підприємства.

Разом із зростанням розміру дебіторської заборгованості виникає потреба в її управлінні, де важливими складовими є організація обліку та аналізу на підприємстві. З метою ефективно організації та проведення обліково-аналітичних процедур необхідно вирішувати наступні завдання: дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості та її виникнення у сучасних умовах господарювання; її класифікацію на основі різних ознак; удосконалення методики обліку заборгованості; удосконалення обліку простроченої й безнадійної заборгованості; здійснення аналізу дебіторської заборгованості. На першому етапі необхідно з'ясувати сутність дебіторської заборгованості» [1].

«Розглядаючи економічну сутність поняття «дебіторська заборгованість», необхідно орієнтуватися на національні П(С)БО.

Основним нормативно-правовим документом, який регламентує

відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість». Поняття дебіторської заборгованості також розкривається у П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти». Однак, сутність дебіторської заборгованості тлумачиться у цих стандартах неоднозначно» [47].

«Тлумачення сутності дебіторської заборгованості вітчизняними вченими майже співпадають з визначенням П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість». Наприклад, проф. Ф. Ф. Бутинець трактує поняття дебіторської заборгованості як суму заборгованостей підприємств на певну дату» [9, с. 338]. «Серед зарубіжних авторів дебіторська заборгованість трактується як заборгованість, що виникає в процесі реалізації товарів, робіт, послуг. Є. Бріхгем визначає дебіторську заборгованість як суми, очікувані до надходження від клієнтів за вже продані товари. Проведені дослідження показують, що у чинних національних стандартах бухгалтерського обліку існують суперечності щодо визнання, визнання та оцінки дебіторської заборгованості. У зв'язку з чим, існує потреба в дослідженні сутності дебіторської заборгованості та її класифікації» [2]. Основні визначення поняття «дебіторська заборгованість» на основі даних наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор	Визначення
1	2
	Західна наукова школа
Юджин Ф. Брігхем, Майкл С. Ерхардт	«Дебіторська заборгованість – це суми, які компанії-споживачі винні нашій компанії» [4]
Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович	«Дебіторська заборгованість – це грошові суми, які винні фірмі клієнти, що придбали в неї які-небудь продукти або послуги. Дебіторська заборгованість являє собою частину оборотних активів, яку називають ще розрахунками дебіторів (або розрахунками до отримання)» [79]
	Вітчизняна наукова школа
Бланк І.О., Ситник Г.В.	«Поточна дебіторська заборгованість характеризує суму заборгованість користь підприємства, що представлена фінансовими зобов'язаннями юридичних і фізичних осіб за розрахунками за товари, роботи, послуги, видані аванси тощо» [6]

Продовження таблиці 1.1

1	2
Белозерцев В.С.	«Дебіторська заборгованість – грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент часу відображений у балансі підприємства як актив» [3]
Дубровська Є., Смачило В.	«Дебіторську заборгованість можна визначити як оборотний актив підприємства, який виникає в його збутовій діяльності і характеризується взаємовідносинами контрагентами по сплаті вартості отриманого товару(робіт, послуг)» [59]
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.	«Дебіторська заборгованість – сума заборгованості підприємству від юридичних або фізичних осіб на певну дату, що виникає внаслідок господарських стосунків між ними» [21]
Калабухова С.В.	«Дебіторська заборгованість – важливий компонент оборотного капіталу, економічна суть якого полягає в особливостях діючих форм розрахунків між підприємствами і характеризується періодом часу, який проходить від моменту відвантаження продукції, виконання робіт і надання послуг до моменту повної їх оплати» [24]
Лігоненко Л.О., Новікова Л.М.	«Дебіторська заборгованість – це включені у склад майна підприємства майнові вимоги до інших осіб, що є боржниками в правовідносинах, які виникають за різних обставин» [34]
Момот Т.В.	«Дебіторська заборгованість – це безвідсоткова позика контрагентам» [40]
Мочерний С.В, Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.	«Дебіторська заборгованість – сума боргів підприємству, організації, фізичній особі від інших суб'єктів господарських відносин внаслідок несвоєчасних розрахунків за товари, послуги, виконані роботи» [41]
Новікова Н.М.	«Поточна дебіторська заборгованість підприємства за товари (роботи, послуги) представляє собою суму грошової та майнової заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників (попередня оплата), щодо яких у торговельного підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу» [46]

«У П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні так і фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, або суми їх еквівалентів чи інших активів. Під таке трактування підпадає як заборгованість дебіторів, що утримується підприємством до дати її погашення, так і заборгованість дебіторів, що є простроченою» [19].

«Заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, виникає у

підприємства з метою отримання прибутку у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін суми такої дебіторської заборгованості.

Така заборгованість, у відповідності до п.4 П(С)БО №13 «Фінансові інструменти», є фінансовим активом призначеним для перепродажу і повинна відображатися та оцінюватися в обліку відповідно до цього стандарту» [35].

«Визначення наведене в П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» є більш повним, оскільки охоплює усю заборгованість підприємства, у тому числі і ту, яка є фінансовими інвестиціями, тобто активами, що утримуються підприємством з метою отримання прибутку.

У п.4 П(С)БО №13 «Фінансові інструменти» надається визначення дебіторській заборгованості, що непризначена для продажу, - дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу» [54]. Отже, дане тлумачення більш точно розкриває сутність поняття «дебіторська заборгованість».

«Варто зауважити, що не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ №7 «Фінансові інструменти: розкриття», МСБО №32 «Фінансові інструменти: подання» та МСБО №39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів. При цьому у названих міжнародних стандартах не дається чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. П.9 МСБО №39 зазначає: позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку. Таке тлумачення поняття дебіторської заборгованості є комплексним порівняно з тлумаченнями наведеними у національних стандартах» [7, с. 37].

«Уточнення вимагає визначення «поточної дебіторської заборгованості», оскільки згідно з П(С)БО 10, вона за продукцію, товари, послуги визначається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів і послуг та оцінюється за первісною вартістю» [45]. Але, «утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди слід ототожнювати з доходом. Дохід, як зазначають Е.Є. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда, вимірюється сумою очікуваних грошових надходжень. І тому, якщо не очікується погашення дебіторської заборгованості у звітному періоді, то наступні надходження коштів або певних матеріальних цінностей не можна вважати доходом. Наприклад, перерахування авансів за ще не відвантаженою продукцією призводить до виникнення дебіторської заборгованості. Але дохід тут відсутній. Це повинне бути враховано при подальшому вдосконаленні нормативної бази» [69, с. 115].

На основі дослідження й узагальнення змісту основних нормативних документів та спеціальної літератури за темою роботи уточнено сутність поняття дебіторської заборгованості – як суму заборгованості контрагентів бізнесу суб'єкту господарювання на певну дату, що виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, робіт, послуг та яку кредитор має право вимагати відшкодувати.

«Для організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами важливе місце посідає класифікація дебіторської заборгованості. Від правильної класифікації дебіторської заборгованості, тобто від правильно обраних її класифікаційних ознак залежатиме як порядок її обліку взагалі так і окремого її складника, та ефективність управління нею.

Проведені дослідження показали, що серед науковців відсутня єдність поглядів щодо класифікації дебіторської заборгованості. Існуючі класифікації заборгованості є неповними і охоплюють лише вибіркові ознаки.

У вітчизняній економічній науці застосовували класифікацію дебіторської заборгованості, що залежала від сфери його функціонування.

Проте такий підхід істотно відрізняється від зарубіжного, який ґрунтується на наступному принципі: різні види дебіторської заборгованості мають різне тлумачення» [55].

На підставі вище викладеного, представимо групування дебіторської заборгованості у відповідності до вітчизняного й зарубіжного досвіду (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Групування дебіторської заборгованості зарубіжними науковцями

Отже, розглянемо детальніше вітчизняний варіант класифікації дебіторської заборгованості. «Відповідно до П(С)БО 10, дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і поточну. Дебіторська заборгованість у бухгалтерському обліку класифікується в залежності від: термінів її погашення, ймовірності її погашення, оцінки відображення її в балансі» [12].

«Поточна дебіторська заборгованість, згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, визначається як сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Відповідно, дебіторська заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та термін погашення якої більше дванадцяти місяців з дати балансу буде класифікована як довгострокова.

Для цілей управління класифікація дебіторської заборгованості залежно від платоспроможності дебіторів є необхідною. За цією характеристикою, відповідно до ПСБО, вона поділяється на сумнівну та безнадійну. Сумнівна дебіторська заборгованість визначається якщо існує невпевненість у її погашенні боржником. Дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість щодо неповернення її боржником або за якою минув строк позовної давності вважається безнадійною» [14, с. 70].

«Варто зауважити, що підприємство може самостійно обрати ознаку класифікації. Доцільним є поділ дебіторської заборгованості за ступенем дотримання фінансової дисципліни на допустиму та не виправдану. Вона виникає внаслідок недоліків у діяльності підприємства, наприклад, при виявленні недостач, розкрадань товарно-матеріальних цінностей і коштів, яка запропонована Білик М.Д.

Поділ дебіторської заборгованості на ці два види дає можливість простежити порушення фінансово-розрахункової дисципліни і виявити: неякісну роботу контрагента – відсутність коштів у покупця, незадовільну організацію роботи його бухгалтерії; неякісну роботу підприємства-постачальника – порушення договорів поставки» [5, с. 26].

«Враховуючи те, що в економічній науці виникли два види класифікаційного групування дебіторської заборгованості, які водночас є і подібними, і різними, Н. Матицина вважає, що класифікація за вітчизняним досвідом зорієнтована на жорстко регульовану економіку та недостатньо враховує вимоги ринку.

Тому із розширенням міжнародних відносин і переходом на Міжнародні стандарти фінансової звітності під час вирішення цього питання потрібно враховувати досвід зарубіжних країн. Групування дебіторської заборгованості за економічною сутністю характеризує її відношення до створення сприятливого фінансового стану підприємства та дає змогу виділити невикористані резерви грошових коштів, що є наслідком недостатньо вдосконаленої системи управління» [72, с. 54].

В роботі досліджено класифікацію дебіторської заборгованості за різними ознаками, що узагальнено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Сформована класифікація дебіторської заборгованості підприємства

Класифікаційна ознака	Дебіторська заборгованість
Визначений термін погашення	– довгострокова – короткострокова
Своєчасність погашення	– звичайна – пролонгована – прострочена
Платоспроможність дебітора	– нормальна – сумнівна – безнадійна
Резидентність дебітора	– вітчизняних контрагентів – іноземних контрагентів
Валюта заборгованості	– в національній валюті – в іноземній валюті
Форма розрахунків	– монетарна – немонетарна
Характер виникнення	– операційної діяльності – іншої діяльності
Оцінка	– за первісною вартістю – за чистою реалізаційною вартістю
Безпека фінансового стану кредитора	– не впливової величини – можливого розміру – критичного розміру

На підставі проведеного дослідження запропоновано визначити додаткову класифікаційну ознаку для дебіторської заборгованості – безпека фінансового стану кредитора. У відповідності до цієї ознаки дебіторська заборгованість буде поділятися на наступні види:

- заборгованість не впливової величини;
- заборгованість можливого розміру;
- заборгованість критичного розміру.

Застосування класифікації дебіторської заборгованості у відповідності до визначеної ознаки дає можливість удосконалити контроль за її станом та

динамікою.

Пропонована класифікація дебіторської заборгованості є необхідною для оцінки безпеки фінансового стану підприємства-кредитора, тому що надає більш детальну інформацію про її рівень та можливість перетворення фінансових зобов'язань покупця у грошові кошти.

1.2 Нормативне регулювання порядку розрахунків з дебіторами

«Методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності зосереджені у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 10 «Дебіторська заборгованість».

Норми цього Положення (стандарту) використовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності, крім бюджетних установ.

За П(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід і може бути достовірно визначена її сума» [51].

«Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг й оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочки платежу за продукцію товари, роботи, послуги з утворенням від цієї різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових і/або їх еквівалентів, призначених до отримання за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування.

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім

придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається в підсумок балансу за чистою реалізаційною вартістю. За П(С)БО 10 чиста реалізаційна вартість – це сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів. Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу розраховується величина резерву сумнівних боргів.

У відповідності до П(С)БО 10, сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, за якою існує невпевненість її погашення боржником» [10].

«Величина сумнівних боргів визначається враховуючи платоспроможність окремих дебіторів, питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Класифікаційними ознаками дебіторської заборгованості є терміни її непогашення та встановлений коефіцієнт сумнівності для кожної групи.

Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, враховуючи фактичну суму безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди» [67].

«Відповідно до П(С)БО 10 частина довгострокової дебіторської заборгованості, призначеної погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, відображається на цю ж дату в складі поточної дебіторської заборгованості.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за їх теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення. Розкриття інформації про дебіторську заборгованість у примітках до фінансової звітності наведено у П(С)БО 10 у пункті 13» [48].

«Окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості не існує. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ №7

«Фінансові інструменти: розкриття», МСБО №32 «Фінансові інструменти: подання» та МСБО №39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів» [13, с. 209]. «При цьому дані стандарти не дають чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. П.9 МСБО №39 зазначає: позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку. Таке тлумачення зазначеної категорії є ширшим у порівнянні з розкриттям у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку» [16].

«Уточнення вимагає визначення поточної дебіторської заборгованості, оскільки згідно з П(С)БО 10, вона «за продукцію, товари, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів і послуг та оцінюється за первісною вартістю» [72, с. 55]. «Але визнання поточної дебіторської заборгованості не завжди слід пов'язувати з доходом. Дохід, як зазначають Е.С. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда, вимірюється сумою очікуваних грошових надходжень, тому якщо не очікується погашення дебіторської заборгованості у звітному періоді, то наступні надходження коштів або певних матеріальних цінностей не можна вважати доходом. Так, надання авансів за ще непередану продукцію призводить до виникнення дебіторської заборгованості, хоча доходу тут немає. Дані зауваження повинні бути враховані при подальшому вдосконаленні нормативної бази» [69, с. 115].

«Організація бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості регулюється наступними нормативними документами:

– Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» №996-XIV від 16.07.99 р.;

– План рахунків бухгалтерського обліку підприємств, організацій та установ, затверджений наказом Міністерства фінансів України №291 від 30.11.99 р.;

– Податковий кодекс України №2755-VI від 22 грудня 2010 р. (із змінами та доповненнями);

– Господарський кодекс України №436-IV від 16 січня 2003 р. (зі змінами та доповненнями).

У цих нормативних документах визначені основні засади виникнення заборгованостей, їх оформлення договорами» [31, с. 115].

«Ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та складання фінансової звітності здійснюється відповідно до таких положень (стандартів) бухгалтерського обліку:

– НП(с)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений наказом Міністерства фінансів України №73 від 07.02.2013р.

– П(с)БО №10 «Дебіторська заборгованість», затверджений наказом Міністерства фінансів України №237 від 08.10.99 р.

– Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних цінностей, грошових коштів та документів, розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України №69 від 11.08.94 р.

– Постанова Кабінету міністрів України від 2 березня 2011р. №174 Питання обліку заборгованості.

– Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України №88 від 24.05.95р.

– Інструкція «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», затверджена постановою №22 від 21.01.04 р., з наступними змінами та доповненнями» [9].

«Інформація щодо сум заборгованостей за розрахунками з покупцями відображається у фінансовій звітності (форма №1 Баланс та форма №5 Примітки до річної фінансової звітності).

Зокрема у примітках до фінансової звітності наводиться така інформація:

– перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості;

– перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, з виділенням внутрішньо групового сальдо дебіторської заборгованості;

– склад і суми статті балансу «Інша дебіторська заборгованість»;

– метод визначення величини резерву сумнівних боргів;

– сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення» [28, С. 195-203].

«Загальний строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено (позовна давність) встановлюється у три роки.

Скорочені строки давності тривалістю шість місяців передбачені ст.72 Цивільного кодексу України:

– про стягнення неустойки (штрафу, пені);

– про недоліки проданих речей (ст.237 Кодексу);

– що впливають з поставки продукції неналежної якості (ст.249 Кодексу);

– про виявлені недоліки у роботі, виконаній за договором підряду (ст.343 Кодексу);

– про недоліки у роботі, виконаній за договором побутового замовлення (ст.350 Кодексу)» [70].

«Перебіг строку позовної давності починається з дня виникнення права на позов, тобто з дня, коли юридична особа узнала або повинна була узнати про порушення свого права.

Особливо детально контролюються операції по заборгованості до 6-ти місяців, до 1 року, спірної (суперечної), заборгованості з простроченим терміном позовної давності (3 роки), порядок списання прострочених дебіторської і кредиторської заборгованостей).

Дебіторська заборгованість, відносно якої закінчився термін позовної давності, списується за рішенням керівника підприємства на результати фінансово-господарської діяльності. Списання боргу внаслідок

неплатоспроможності боржника за рішенням суду не є підставою для зміни заборгованості; вона повинна бути перенесена відобразитися на позабалансовому рахунку протягом п'яти років, упродовж яких здійснюється контроль майнового стану боржника на предмет виникнення можливості погашення такого боргу.

Нестача продукції, матеріалів або невідповідність їх якості умовам договору викликає штрафні санкції і повернення такої продукції. У цьому разі виробник повинен компенсувати сплачену покупцем суму, а продукцію віддати на переробку. З винних осіб необхідно стягувати (частково або повністю) завдані підприємству збитки.

Затримка в оплаті продукції негативно позначається на фінансовому стані підприємства, тому доцільно у штаті мати юриста для роботи з претензійно-позовними справами, який би займався оптимізацією дебіторської заборгованості.

Таким чином, комплекс організаційно-правових питань роботи підприємства належить до розряду актуальних ринковому середовищі, що вимагає посиленої уваги як з боку управління, так і з боку бухгалтерської служби» [73, с. 532].

«Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. Порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності регулюються НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Дія НП(С)БО не поширюється тільки на бюджетні установи, всі інші юридичні особи зобов'язані керуватися його вимогами.

Необхідно розуміти, що дебіторська заборгованість виступає у формі суми фінансових боргів підприємства, які ще не надійшли в рахунку оплати за наданою продукції, виконаним роботам або наданих послуг від фізичних або юридичних осіб на рахунки підприємства. Формування дебіторської заборгованості в процесі реалізації господарських відносин відбувається за

допомогою продажу в кредит продукції» » [64].

«У відповідності з НП (С) БО10 «Дебіторська заборгованість» зазначено, що створення резерву сумнівних боргів не передбачено в частині поточної дебіторської заборгованості, якщо дебіторську заборгованість визнають безнадійною, то вона списується з балансу із відображенням її у складі інших операційних витрат. Відносно частини довгострокової дебіторської заборгованості, де зазначено, що така заборгованість підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу та відображається на ту саму дату в складі поточної дебіторської заборгованості.

У відповідності з НП (С) БО10 «Дебіторська заборгованість» також зазначено, що довгострокова дебіторська заборгованість відображається в балансі за її теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення. Якщо ж розглядати дебіторську заборгованість за розрахунками з бюджетом, то така заборгованість включає заборгованість фінансових і податкових органів, а також авансові платежі, переплату за податками і зборами та відображається в балансі із виділенням заборгованості з податку на прибуток» [60].

1.3 Методично-аналітичні аспекти управління дебіторською заборгованістю

«Основою управління дебіторською заборгованістю є формування цілей і задач управління цим активом, при цьому вони не повинні суперечити загальній стратегії підприємства. Основною метою управління дебіторською заборгованістю є мінімізація її розміру та строків інкасації боргу, а також максимізація прибутку підприємства шляхом управління процесами формування інкасації дебіторської заборгованості.

Початковим етапом формування політики управління дебіторською заборгованістю підприємства є її аналіз. Основне завдання цього аналізу – оцінка рівня і складу дебіторської заборгованістю підприємства, а також ефективності інвестування в неї фінансових коштів.

Аналіз дебіторської заборгованості проводиться за даними розділу II активу балансу і даними приміток до фінансової звітності.

Перш за все, визначають, які зміни відбулися в складі та структурі дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з базисним, а також у питомій вазі дебіторської заборгованості щодо загальної суми поточних активів. При цьому доцільно визначити темпи зростання дебіторської заборгованості і порівняти її з минулими періодами» [25].

«В процесі управління дебіторською заборгованістю Коваленко Л.О. пропонує вирішувати наступні задачі: визначення обсягу інвестицій у дебіторську заборгованість по комерційному та споживчому кредиту; формування принципів та умов кредитної політики по відношенню до покупців продукції; визначення складу потенційних дебіторів; забезпечення інкасації дебіторської заборгованості; прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості.

На погляд автора, найбільш повно ці завдання знайшли відображення в статті Сурніної К.С., де відзначено основні завдання процесу управління дебіторської заборгованості: мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних із можливістю збитків від списання безнадійних боргів та з можливим дефіцитом грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні підприємства; мінімізація втрат від можливого інфляційного знецінення суми заборгованості; мінімізація неoderжаного доходу в зв'язку з неможливістю активного використання коштів, інвестованих у заборгованість» [60].

«У статтях Новікової Н.М. та Черненко Л.В. доповнено завдання, які були виділені Сурніною К.С. та зазначено, що процес управління дебіторською заборгованістю повинний бути спрямований на вирішення наступних завдань: перебудова управління дебіторською заборгованістю за

допомогою маркетингу в умовах неплатежів; раціональне використання різних механізмів повернення боргів.

Узагальнюючи вище розглянуте, можна зробити висновок, що завдання управління дебіторською заборгованістю треба розглядати, виходячи з того, що дебіторська заборгованість в економіці має дві суттєві ознаки: джерело безплатних коштів для дебіторів та можливість збільшення ринку збуту продукції, робіт послуг для кредитора, таким чином, ці завдання можна класифікувати, як з точки зору маркетингу, так й з точки зору фінансового менеджменту» [62]. Систематизацію завдань управління дебіторською заборгованістю представимо на рис. 1.2.

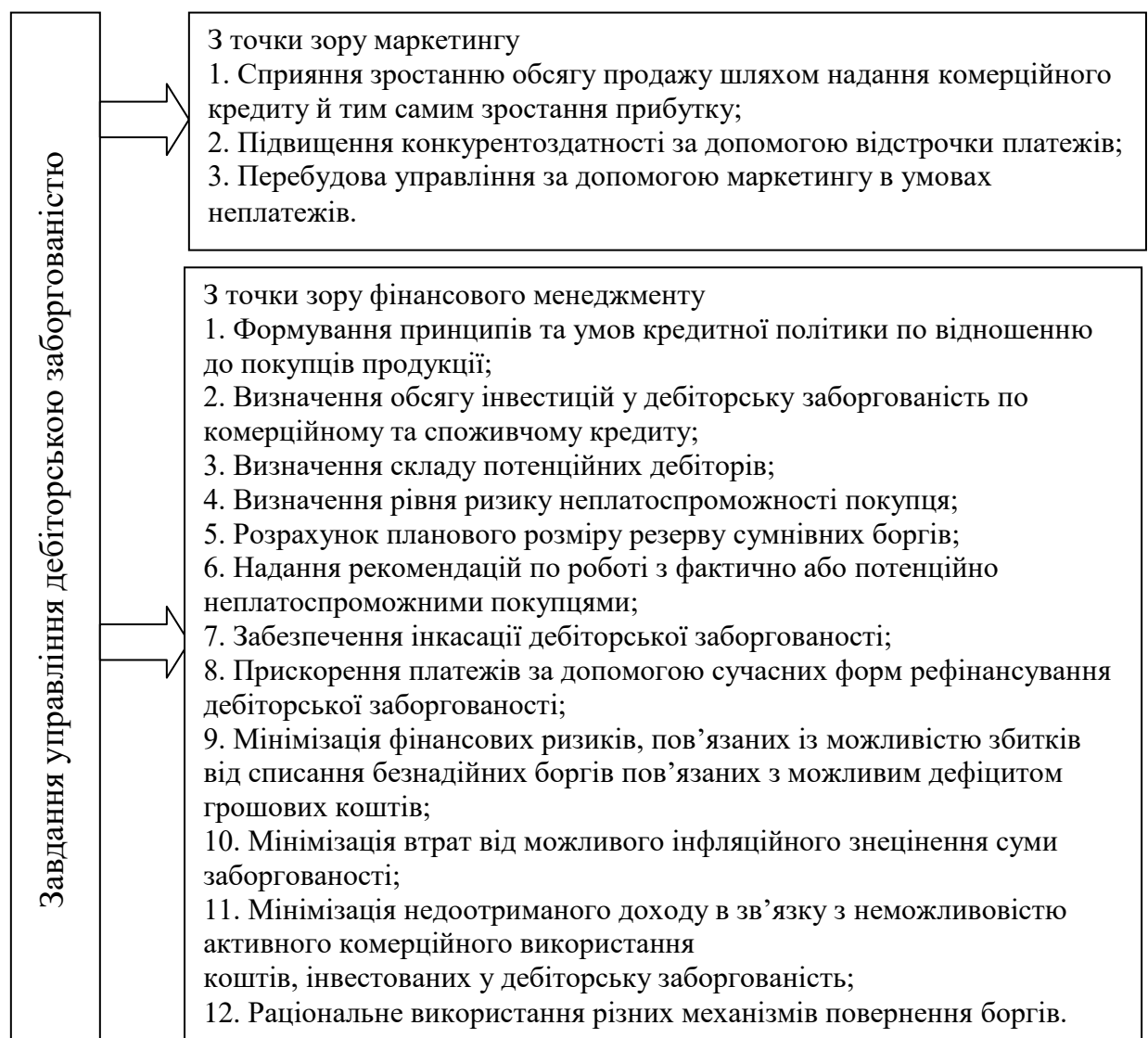

Рисунок 1.2 – Систематизація завдань управління дебіторською заборгованістю

«Аналізуючи завдання управління дебіторською заборгованістю, можна дійти висновку, що таке управління повинне здійснюватися на базі чітко сформульованих принципів:

- принцип єдності та своєчасності у прийнятті управлінських рішень;
- принцип взаємодії маркетингових відділів та відділів з управління дебіторською заборгованістю;
- принцип послідовності в прийнятті управлінських рішень;
- принцип інформаційної доступності» [24].

«В сучасних умовах ринкової конкуренції суб'єкти підприємницької діяльності змушені реалізовувати продукцію з відтермінуванням платежів, здійснюючи не безбиткове вилучення з обороту частини власного оборотного капіталу у формі дебіторської заборгованості. При цьому одна частина дебіторської заборгованості є закономірною, оскільки так передбачає порядок розрахунків, інша частина – прострочена та безнадійна дебіторська заборгованість, що виникає в результаті порушення платіжної дисципліни» [15].

«Ефективне управління дебіторською заборгованістю на сучасному етапі є актуальною проблемою для багатьох вітчизняних підприємств.

Основна мета управління дебіторською заборгованістю полягає в мінімізації її розміру та строків інкасації боргу.

Систему управління дебіторською заборгованістю в економіці прийнято поділяти на два крупних блока: кредитну політику, що дозволяє максимально ефективно використовувати дебіторську заборгованість як інструмент збільшення продаж, і комплекс заходів, які спрямовані на зниження ризику виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості» [57].

На основі цього ми пропонуємо застосовувати наступний алгоритм управління дебіторською заборгованістю, який складається з двох блоків, кожен з яких розподілений на декілька етапів (рис. 1.3).

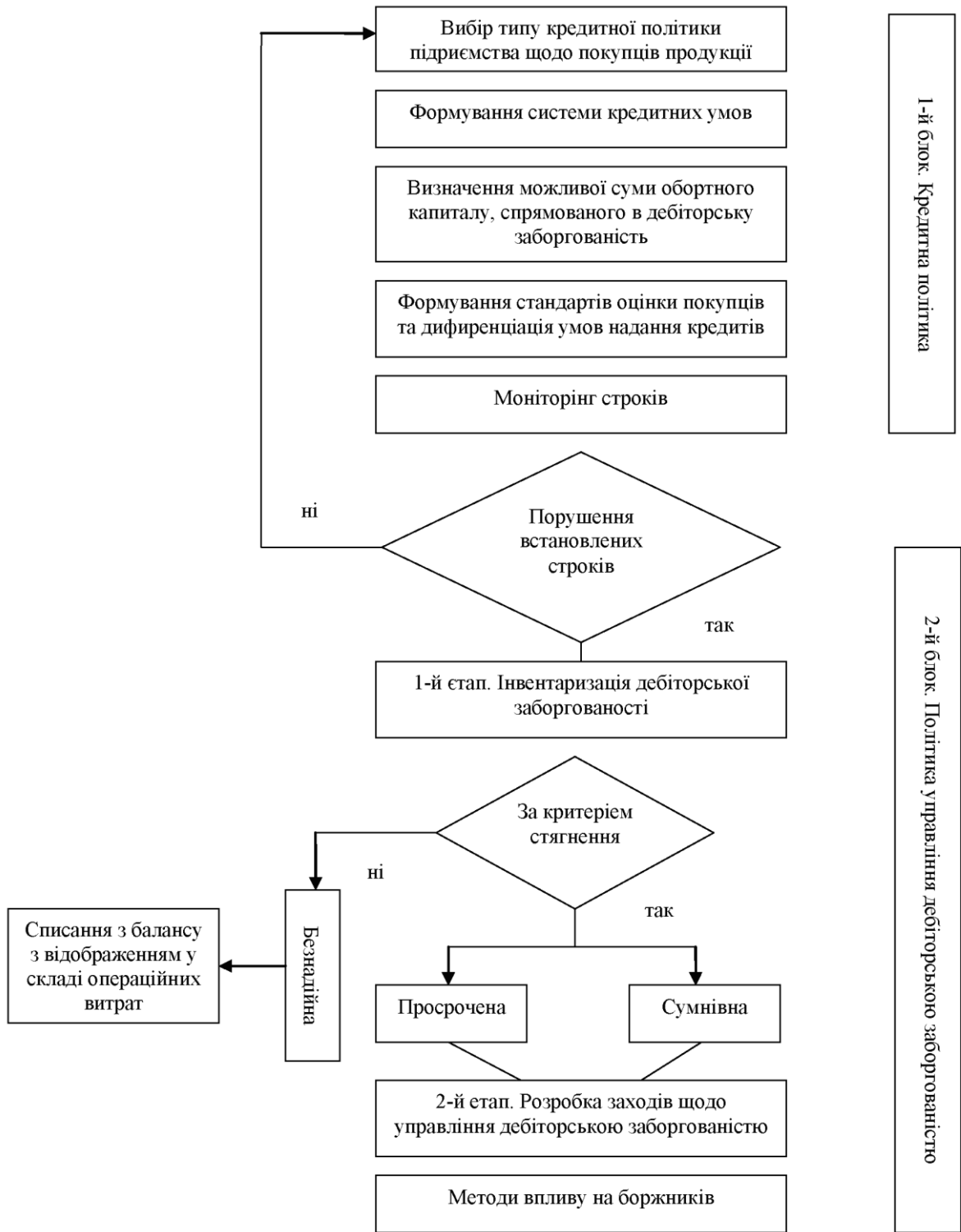

Рисунок 1.3 – Алгоритм управління дебіторською заборгованістю підприємства

Важливим питанням при побудові алгоритму управління дебіторською заборгованістю є класифікація дебіторської заборгованості, яку покладено в

основу його функціонування. Класифікаційні ознаки дебіторської заборгованості наведені вище.

Перший блок (кредитна політика) за своєю суттю передбачає обґрунтований вибір величини дебіторської заборгованості, який відбувається за п'ятьма етапами.

«Основними взаємопов'язаними етапами першого блоку підприємства є вибір типу кредитної політики підприємства щодо покупців продукції, формування системи кредитних умов, визначення можливої суми оборотного капіталу, спрямованого в дебіторську заборгованість за кредитом, формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов надання кредитів, моніторинг строків повернення суми боргу» [12].

«Основними завданнями при управлінні дебіторською та кредиторською заборгованостями можна визначити такі:

- організація повного та достовірного обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства й перенесення облікових даних до його звітності;
- аналіз структури та динаміки дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства в попередніх періодах;
- визначення кола потенційних дебіторів та суворе планування дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства на майбутні періоди;
- оптимізація структури дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- постійний моніторинг за заборгованостями. – визначення можливості застосування кредитної політики щодо окремих покупців продукції та формування її принципів і умов;
- прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості за допомогою сучасних форм її рефінансування;
- здійснення ефективного контролю формуванням та погашенням заборгованостей підприємства;

– розрахунок розміру резерву сумнівних боргів» [27].

«Залежно від рівня доходності та ризику можуть застосовуватися різні типи кредитної політики: консервативна, поміркована та агресивна.

Консервативна або жорстка кредитна політика спрямована на мінімізацію кредитного ризику.

Механізмом реалізації політики такого типу є суттєве скорочення кола покупців продукції в кредит, мінімізація строків надання кредиту та його розміру; встановлення жорстких умов кредиту та підвищення його вартості; використання жорстких процедур інкасації дебіторської заборгованості.

Поміrkований тип кредитної політики характеризує типові умови її здійснення відповідно до прийнятої комерційної та фінансової практики та орієнтується на середній рівень кредитного ризику при продажу продукції з відстроченням платежу.

Пріоритетною метою агресивного типу кредитної політики підприємства є максимізація додаткового прибутку за рахунок розширення обсягу реалізації продукції в кредит. Механізмом реалізації політики такого типу є розширення складу дебіторів за рахунок більш ризикових груп; збільшення строків надання відстрочки платежів; збільшення розміру наданого кредиту; зниження вартості надання кредиту; пом'якшення умов повернення дебіторської заборгованості» [27].

«Наступним етапом кредитної політики є формування системи кредитних умов. У склад цих умов входять такі елементи: строк надання кредиту; розмір кредиту, який надається; система штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань покупцями; вартість надання кредиту, тобто система цінових знижок при здійсненні негайних розрахунків за придбану продукцію. Залучити додаткову кількість покупців, а отже, одержати перемогу у конкурентній боротьбі, можна, віддаляючи кінцевий термін оплати за відвантажену продукцію або надаючи знижку до ціни, якщо оплата здійснюється раніше обговореного в контракті терміну.

Надання знижки вигідне як покупцю, так і продавцю. Перший має

безпосередню вигоду від зменшення витрат на придбання товарів, другий — отримує вигоду завдяки прискоренню обігу коштів у дебіторській заборгованості, яка є іммобілізацією грошових коштів.

Однак, у підприємства, що пом'якшує умови надання кредиту, утворюються додаткові витрати з фінансування збільшення дебіторської заборгованості і втрати через імовірне зростання суми безнадійних боргів, а також зменшення купівельної здатності відстроченого боргу. З іншого боку, утвориться зростання обсягів реалізації і прибутку. Порівняння додаткового прибутку від розширення обсягів продажів з витратами, пов'язаними зі збільшенням дебіторської заборгованості, підтвердить доцільність чи недоцільність зм'якшення кредитної політики.

Прикладом більш м'якої кредитної політики може бути спонтанне фінансування, яке є найбільш поширеною формою прискорення розрахунків і полягає в наданні цінової знижки покупцям продукції за дострокові розрахунки. Розмір встановленої знижки з ціни продукції є ціною спонтанного рефінансування для підприємства у випадку, якщо клієнт скористається наданою знижкою. У цьому випадку підприємство несе втрати через зменшення виторгу від реалізації продукції, але фіксується збільшення прибутку, тому що зростає обсяг продажів. Якщо надання знижки забезпечує приріст прибутку більший, чим втрати, то знижку надавати вигідно. Покупцю також доводиться робити вибір узяти кредит у банку для оплати зі знижкою чи відмовитися від знижки» [37].

«Визначення можливої суми оборотного капіталу, спрямованого в дебіторську заборгованість за кредитом є третім етапом кредитної політики. При розрахунку цієї суми необхідно враховувати заплановані об'єми реалізації продукції в кредит; середній період прострочення платежів; коефіцієнт співвідношення собівартості та ціни продукції, яка реалізується в кредит.

Формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов надання кредитів включає такі елементи: визначення системи характеристик,

які оцінюють кредитоспроможність окремих груп покупців; формування та експертиза інформаційної бази проведення оцінки кредитоспроможності покупців; вибір методів оцінки кредитоспроможності покупців; групування покупців за рівнем кредитоспроможності; диференціація кредитних умов відповідно до рівня кредитоспроможності покупців.

Моніторинг строків повернення суми боргу організується в межах побудови загальної системи фінансового контролю на підприємствах як самостійний його блок. Він передбачає перевірку договірних строків поточної дебіторської заборгованості, при порушенні яких виникає необхідність переходу до другого блоку.

Другий блок управління дебіторською заборгованістю, з нашої точки зору, виникає за умови, якщо строки та стандарти, встановлені підприємством з надання кредиту покупцям (споживачам), порушені (що виявилось на останньому етапі першого блоку при проведенні моніторингу параметрів, закріплених у договорах). За умови порушення договірних зобов'язань, строкова дебіторська заборгованість перетворюється на прострочену.

Тому саме на цьому етапі логічним є перехід до другого блоку управління дебіторською заборгованістю – управління дебіторською заборгованістю, яка не передбачена підприємством. На відміну від першого блоку, де дебіторська заборгованість підпорядковується керівництву підприємства, Цей блок характеризується некерованістю дебіторської заборгованості і спонтанним виникненням. Втілення комплексу заходів, які передбачає другий блок, необхідно розпочати з етапу інвентаризації дебіторської заборгованості, який передбачає можливості її повернення підприємству. Базуючись на раніше наведеній класифікації, на цьому етапі ми виділяємо безнадійну, сумнівну та прострочену дебіторську заборгованість. При цьому важливо правильно розробити критерії віднесення дебіторської заборгованості, яка вже не є строковою, до інших видів дебіторської заборгованості» [22].

«Виділивши з існуючої дебіторської заборгованості безнадійну, можна переходити до другого етапу.

Другий етап управління передбачає розробку заходів щодо скорочення або стягнення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості.

При цьому можуть використовуватися різноманітні методи управління дебіторською заборгованістю, які, базуючись на розробках, можна класифікувати на такі групи:

Юридичні – претензійна робота, досудове переписування, подача позову в господарський суд.

Економічні – фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передача в заставу майна і майнових прав, призупинення поставачань.

Психологічні – нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних поставачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу.

Фізичні – арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби чи органами наслідку» [65].

«З метою розробки управлінських рішень щодо величини дебіторської та кредиторської заборгованості потрібно враховувати ту обставину, що дебіторська заборгованість є частиною оборотного капіталу, яка формує вимоги до фізичних та юридичних осіб щодо оплати продукції та послуг. Дебіторська заборгованість зменшує оборотні кошти та призводить до необхідності тримання додаткового фінансування. Строкова дебіторська заборгованість потребує пильної уваги тому, що вона має бути ліквідована протягом місяця, прострочена дебіторська заборгованість потребує уваги юридичних підрозділів для застосування правових актів із метою її ліквідації. Безнадійна дебіторська заборгованість вимагає рішучих дій відносно боржників. На дебіторську заборгованість впливають як внутрішні так і зовнішні фактори.

Внутрішні фактори – це кредитна політика організацій (підприємств) професіоналізм фінансового менеджера, структура розрахунків, види і стан

контролю. Визначається критичний рівень дебіторської заборгованості за умов, що розрахункові суми перевищують критичний рівень, призначається обов'язкова перевірка причин виникнення такого стану й проводиться аналіз діяльності організації постачальника, визначення її кредитної політики та прийняття рішень про надання кредиту.

Досліджуються також можливості страхування дебіторської заборгованості та посилення контролю за відвантаженням продукції і оформленням відповідних документів, за фінансовим станом дебітора прийняття рішень про факторинг або форфейтинг, при непогашення боргу встановлюється зв'язок із дебітором для визнання його боргу або порушенням відповідних справ у судах про стягнення боргу або порушення клопотання про банкрутство та компенсації збитків з фонду безнадійних боргів» [66].

«Основне завдання управління дебіторською заборгованістю може бути сформульоване як сприяння зростання продажу продукції (надання послуг) шляхом надання комерційного кредиту з метою підвищення конкурентно можності підприємства за рахунок відстрочки платежу. Крім того аналіз рівня ризику неплатоспроможності покупця та розрахунок величини резерву сумнівних боргів надає можливість розробити управлінські рішення щодо отримання боргів від потенційно неплатоспроможних покупців.

Що стосується врахування зовнішніх факторів при розробці управлінських рішень, то до основних таких факторів треба віднести стан розрахунків у країні, ефективність грошово-кредитної політики центрального банку та комерційних банків, фондів, фінансові ринки, рівень інфляції, види продукції та послуг, стан сегментів товарного ринку, фінансову стабільність і підтримку бізнесу тощо Зовнішні фактори мають велике значення при створенні стратегії визначення дебіторської заборгованості.

Застосування вище перерахованих методів залежить від строку заборгованості. На нашу думку, до простроченої та сумнівної дебіторської заборгованості згідно з запропонованим алгоритмом рекомендується

застосовувати всі вказані методи впливу на боржників, їх застосування дасть можливість підприємству повернути свої кошти, що скоротить величину дебіторської заборгованості та підвищить його абсолютну ліквідність» [63].

«В умовах ринкової економіки жорсткість умов надання кредиту означає, що покупці, які мають проблеми з надходженням коштів, можуть відмовитися від продукції, робіт, послуг даного підприємства й укласти контракти з іншими підприємствами, що ведуть більш м'яку кредитну політику. При виборі варіанта пом'якшення або посилення кредитної політики необхідно здійснювати порівняння додаткового прибутку з витратами і втратами, які виникають при зміні політики розрахунків за реалізовану продукцію. Але зм'якшення кредитної політики або неправильна її розробка може призвести до залучення таких покупців, які будуть потенційно безнадійними дебіторами.

Серед головних проблем, що стосуються дебіторської заборгованості, варто відмітити те, що наявність простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства та його платоспроможність.

Відволікання з обігу значних сум коштів за рахунок збільшення дебіторської заборгованості змушує підприємство підвищувати власну кредиторську заборгованість, що веде до зростання витрат підприємства, а відповідно і до зниження його прибутків (або до збільшення збитків). Саме удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю дасть можливість вирішити ряд проблем, що викликані наявністю дебіторської заборгованості та неконтрольованим її зростанням» [15].

«Розрахунково-платіжний механізм є однією з базових структур ринкової економіки, адже від його чіткої та безупинної роботи залежить загальна ефективність функціонування економічних інститутів. При цьому, розрахунки є важливим інструментом регулювання економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності, а також невід'ємний і необхідний елемент процесу розширеного відтворення, формування, розподілу

(перерозподілу) суспільного продукту. Механізм розрахунків пов'язаний з механізмом товарного виробництва і є його продовженням. В основі як першого так і другого лежить прагнення підприємця одержувати від економічної діяльності прибуток, тобто – економічний інтерес. У цьому зв'язку обидва механізми не слід розглядати ізольовано один від одного, але їх непотрібно й ототожнювати.

Механізм розрахунків за своєю структурою є набагато складнішим і є похідним від механізму товарного виробництва. Він обслуговує сферу обігу, в функціонуванні якої крім продавця і покупця задіяні банки, держава, інші юридичні і фізичні особи. Разом з тим його суть і конкретний зміст можуть бути розкриті лише через природу товарного виробництва і товарно-грошових відносин» [1].

«За економічним змістом розрахунки поділяють на дві групи. До першої групи відносять розрахунки, пов'язані з обертанням товарів, матеріалів та наданням послуг, до другої – розрахунки зі сплати податків до бюджету, соціального страхування тощо. В літературі такі групи розрахунків дістали назву розрахунків за товарними операціями та фінансовими зобов'язаннями. Передача предмету договору замовнику (партнеру, покупцю) має назву товарних операцій, які оформлюються товарними документами (накладними, актами), а розрахунки за них здійснюються у грошовій формі. Також в процесі господарської діяльності підприємства вступають в розрахункові відносини з різними кредиторами: це можуть бути банки, підприємства-інвестори, акціонери інші користувачі. Всі вище перелічені операції орієнтовані на отримання прибутку, але об'єктом обліку не завжди є товар, тому їх не можна одночасно класифікувати як товарні.

За економіко-правовим змістом розрахунків (розрахунки, що проводяться в результаті виконання господарських договорів та розрахунки, які виконуються в обов'язковому порядку) їх доцільно поділяти на комерційні та некомерційні» [51].

«За предметом договору комерційні розрахунки можна класифікувати як товарні (об'єктом обліку є продукція, виконані роботи, надані послуги) та фінансові (об'єктом обліку є кредити банків, цільові вкладення, цінні папери, окремі договори). Некомерційні (нетоварні) розрахунки – це розрахунки за фінансовими зобов'язаннями перед органами державних фінансів (платежі до бюджету з прибутку, сплата ПДВ, акцизного збору, платежі до загальнодержавних цільових фондів, інші податкові та неподаткові платежі до бюджету та позабюджетних фондів). Відповідно буде здійснюватися і облік розрахунків у підприємств. Отже, розрахунок у підприємницькій діяльності – це погашення зобов'язань одного підприємства перед іншим. Платіж – спосіб погашення зобов'язань, що передбачає використання грошових коштів при здійсненні розрахунку.

Залежно від умов господарської діяльності підприємств, характеру продукції, що реалізується, та умов її відпуску покупцям, місцезнаходження платників, джерел коштів, за рахунок яких виконуються платежі, та місця їх проведення застосовуються ті чи інші форми розрахунків. У розрахунках за товарно-матеріальні цінності, надані послуги і виконані роботи, а також за іншими операціями використовують такі основні форми безготівкових розрахунків: акцептну, акредитивну, за особистими рахунками, платіжними дорученнями, чеками, бартер тощо. Ці форми розрізняються способом здійснення платежів, порядком документообігу та рухом коштів між постачальником і покупцем, а також установами, що виконують розрахунки. Застосовувана форма розрахунків зазначається в договорі» [28].

«Встановлення господарських відносин суб'єкта підприємницької діяльності з іншими фізичними та юридичними особами передбачає виникнення між ними певних прав та зобов'язань. Під зобов'язаннями сторін у цивільному законодавстві розуміють усі дії, які кожна зі сторін договору повинна здійснити на користь іншої сторони і які обумовлені договором, адміністративними актами, юридичними вчинками та іншими підставами, що не суперечать законодавству» [43].

«На відміну від цього, у бухгалтерському обліку зобов'язання підприємства виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією зі сторін передбачених у ньому дій (або бездіяльності), внаслідок яких виникає заборгованість однієї сторони перед іншою.

При обліку розрахунків можуть бути такі розміщення засобів:

- 1) гроші перераховані на поточний рахунок постачальника, але товар не одержаний (дебіторська заборгованість постачальника);
- 2) товар одержаний та оприбуткований, але розрахунок не виконаний (кредиторська заборгованість покупця).

Таким чином, дебіторська заборгованість – це відокремлення засобів підприємства, а кредиторська заборгованість – це залучення коштів у його оборот. Виникнення заборгованості пов'язано з тим, що одночасне виконання обома сторонами зустрічних зобов'язань за договором відбувається дуже рідко. Як правило, спочатку свої зобов'язання виконує одна зі сторін, внаслідок чого у неї виникає право вимагати компенсації за заборгованістю, а з іншої сторони – обов'язок оплатити цю заборгованість. Тобто у бухгалтерському обліку в першій стороні в складі господарських засобів виникає актив у вигляді дебіторської заборгованості, а в іншій стороні – зобов'язання перед кредитором погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською заборгованістю.

Тому правильна організація розрахунків потребує суворого дотримання фінансової дисципліни, вчасної оплати боргів по зобов'язаннях і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію та надані послуги. Затримання оплати за одержані матеріальні цінності або несвоєчасне надходження коштів за реалізовану продукцію та надані послуги призводить до фінансових труднощів у веденні господарської діяльності. При визначенні сутності дебіторської заборгованості економісти часто характеризують її як «безвідсоткову позику покупцям», оскільки виникнення такої заборгованості спричиняється відокремленням ресурсів підприємства

на певний строк, який може набагато перевищувати строки, обумовлені договором» [49].

«Головною особливістю дебіторської заборгованості підприємства за товари, роботи, послуги є те, що вона не завжди підлягає відображенню в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності, а лише при умові, що: по-перше, може бути достовірно визначена грошова оцінка такої заборгованості; по-друге, у майбутньому очікується одержання від неї економічних вигод, тобто грошових коштів, товарів, інших активів або зменшення зобов'язань.

Дебіторська заборгованість спричиняє вилучення коштів з обороту підприємств, що негативно позначається на їх фінансовому стані, а несвоєчасна оплата боргів і зобов'язань веде до залучення в оборот коштів, які належать іншим підприємствам. Для стягнення дебіторської заборгованості встановлені терміни позовної давності. Дебіторська заборгованість з терміном позовної давності, що минув, списується за рішенням керівника підприємства на результати фінансової діяльності після того, як були прийняті всі заходи для її стягнення (пред'явлення претензій, позовів до господарського суду відносно дебіторів-підприємств і до суду – стосовно фізичних осіб).

Згідно П(с)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та

номінальною сумою грошових коштів та/ або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування» [51].

«Аналітично заборгованість поділяється на наступні складові: заборгованість, що погашається своєчасно і регулярно; заборгованість, що погашається нерегулярно і несвоєчасно, при цьому затримка може залежати не від боржника, а від обставин на грошовому ринку; спірна заборгованість через відмову покупців від акцепту рахунків, зумовлена незадовільністю умов постачання. Як правило, такі спори вирішуються здійсненням двосторонніх переговорів; сумнівна заборгованість, що виникла через низьку платоспроможності чи банкрутство покупців; безнадійна заборгованість, що списується з балансу» [46].

«Наводячи класифікацію дебіторської заборгованості, досить часто автори опускають той момент, що умовно всю дебіторську заборгованість також можна поділити на два види: допустима і невинуватена, що набуває великого значення в управлінні й знаходить своє відображення в обліку. Допустима дебіторська заборгованість є наслідком недоліків в господарській діяльності підприємства і виникає в результаті застосування форм розрахунків за товари і послуги. Невинуватена дебіторська заборгованість виникає внаслідок недоліків в роботі підприємства, наприклад, при виявленні недостач, розкрадань товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів» [37].

«Таким чином, організація розрахунків та відносин з дебіторами потребує комплексного підходу управлінського персоналу підприємств, до вирішення проблем забезпечення стабільності фінансових потоків, насамперед, унаслідок основної діяльності та реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. Перспективою подальших досліджень є аналіз процесу управління дебіторською заборгованістю в системі розрахунків із

дебіторами, своєчасного її повернення та недопущення безнадійних боргів».

[54].

«Аналіз дебіторської заборгованості є невід'ємною складовою системи управління розрахунковими операціями підприємства та складовою внутрішньогосподарського контролю платіжної дисципліни його дебіторів. Основною метою аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві є інформаційне забезпечення ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію неплатежів покупців та замовників його продукції, товарів, робіт, послуг.

Інформаційною базою аналізу дебіторської заборгованості підприємства є його фінансова звітність, а також деталізовані бухгалтерські дані щодо стану заборгованості дебіторів підприємства. Нашу думку, дослідження стану неплатежів на підприємстві має здійснюватись в рамках кількісного та якісного аналізу. Кількісний аналіз дебіторської заборгованості підприємства на базі його фінансової звітності передбачає встановлення її частки у активах підприємства, вивчення структури заборгованості у розрізі строків погашення, об'єктів виникнення, ймовірності погашення та форми забезпечення.

Деталізовані дані аналітичного обліку дебіторської заборгованості мають слугувати для виокремлення основних боржників підприємства та визначення масштабів їх неплатежів. Якісний аналіз дебіторської заборгованості має здійснюватись шляхом порівняння дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства (оптимальним вважається ситуація, коли перша перевищує другу), обчислення показників оборотності дебіторської заборгованості, визначення частки сумнівної заборгованості в сукупних її обсягах.

Результати такого аналізу є основою удосконалення політики взаємовідносин підприємства з дебіторами, запровадження системи заходів щодо стягнення їх заборгованості (за необхідності у судовому порядку) та

реструктуризації залишків дебіторської заборгованості шляхом списання безнадійної її частини на валові витрати підприємства» [44].

РОЗДІЛ 2

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ НА ПП «МІДІКОМ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

ПП «Мідіком» здійснює свою діяльність на підставі Статуту та інших установчих документів у відповідності до ст.57 Господарського кодексу України, Законів України «Про господарські товариства», «Про власність» та іншого чинного в Україні законодавства.

Мета створення ПП «Мідіком» – отримання прибутку, досягнення цілей виробництва, торгівельної та посередницької діяльності, виконання робіт та надання послуг, здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Основні види діяльності:

- реалізація систем кондиціонування;
- зовнішньоекономічна та зовнішньоторговельна діяльність;
- виконання робіт по сервісному обслуговуванню та ремонту обладнання.

ПП «Мідіком» імпортує на Україну устаткування і системи промислової фільтрації повітря такого відомого виробника як ComAir (Німеччина).

Не дивлячись на важку економічну ситуацію, колектив фірми зберіг свій кадровий потенціал і забезпечує надання висококваліфікованої допомоги у рішенні наступних проблем:

- удосконалення діючого парку кондиціонерів;
- ремонт діючого устаткування, включаючи капітальний ремонт;
- аналіз діючих систем кондиціонування повітря, розробка і реалізація пропозицій по підвищенню надійності і значному зменшенню

енергоспоживання;

– вібродіагностичне обстеження кондиціонерів, виявлення несправностей на ранній стадії їх розвитку, прогнозування технічного стану.

ПП «Мідіком» забезпечує постачання, сервісне обслуговування, запасні частини і матеріали практично для всіх видів кондиціонерів. Основні країни, з яких імпортується продукція – Німеччина, Туреччина.

У відповідності з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №996-XIV на підприємстві був прийнятий Наказ № 962 «Про організацію бухгалтерського обліку».

У наказі містяться основні принципи ведення обліку, вказується основні і не основні види діяльності підприємства, перераховуються первинні документи і реєстри, в яких ведеться бухгалтерський облік, а також особи відповідальні за виконання даного наказу.

«Важливу роль у забезпеченні ефективних форм господарювання на вітчизняних підприємствах відіграє аналіз фінансового стану підприємств, який віддзеркалює відбір, оцінку та інтерпретацію фінансових, економічних та інших даних, що впливають на процес прийняття інвестиційних та фінансових рішень.

На основі управлінського аналізу можна спрогнозувати політику управління окремим елементом оборотного капіталу, одним з яких є дебіторська заборгованість, та виявити резерви і визначити обсяги додаткового фінансування.

Прогнозування обсягів та структури оборотного капіталу є важливим напрямком аналізу, тому що на основі складання балансових рівнянь дає орієнтири і ключові рішення при визначенні можливих шляхів до покращання господарської діяльності» [42].

Аналіз стану управління дебіторською заборгованістю даного підприємства проведемо на основі даних фінансової звітності ПП «Мідіком» (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Склад і структура агрегованого балансу підприємства за 2017 –2021рр.

Показники	Середня сума за період, млн. грн.					Питома вага в валюті балансу, %					
	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	Серед- Ня
Актив балансу											
I. Необоротні активи, всього	0,646	0,685	0,763	0,780	0,734	13,7	12,6	13,5	15,5	18,9	14,8
В тому числі:											
Основні засоби	0,644	0,682	0,761	0,780	0,734	13,7	12,5	13,4	15,5	18,9	14,8
II. Оборотні активи, всього	4,07	4,75	4,90	4,27	3,15	86,3	87,4	86,5	84,6	81,1	85,2
В тому числі:											
Запаси і витрати	2,62	2,59	2,68	2,59	2,45	55,6	47,6	47,4	51,3	63,0	53,0
Дебіторська заборгованість	1,42	2,09	2,04	0,67	0,69	30,1	38,5	36,1	33,2	17,7	31,1
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,03	0,07	0,17	0,01	0,02	0,6	1,3	3,1	0,1	0,4	1,1
Пасив балансу											
I. Власний і прирівняний до нього капітал, всього	0,05	0,05	0,05	0,09	1,00	1,1	0,9	0,9	1,8	2,5	1,4
II. Довгострокові зобов'язання	1,00	0,51	1,30	1,24	1,24	0,5	9,4	23,0	24,6	31,9	22,0
III. Поточні зобов'язання	3,66	4,89	4,31	3,72	2,55	77,7	89,8	76,1	73,6	65,6	76,6
Баланс	4,71	5,44	5,66	5,05	3,88	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Проведений аналіз показав, що досліджуване підприємство має мобільну структуру активу балансу, що в цілому є природним для підприємств виробничої сфери. Так, в середньому для кожного періоду, що досліджується, питома вага оборотних активів в загальному обсязі активів підприємства становила 85%.

При цьому в динаміці спостерігається тенденція до поступового скорочення рівня мобільності балансу: якщо у 2017р. частка оборотних активів становила 86 %, то у 2021 році вона вже складала лише 81%.

До цих структурних зрушень призвело введення в експлуатацію нових складських приміщень, їх оснащення та обладнання. Зауважимо, що склад необоротних активів даного підприємства представлений виключно основними засобами. В середньому щороку вони зростали на 0,22 млн. грн.

або 3,3%, що дозволило в цілому за період, який вивчається, забезпечити їх приріст в обсязі 0,90 млн. грн. При цьому у 2021 р. підприємство вже не здійснювало активного інвестування коштів в нарощення виробничої бази, а обсяги основних засобів у складі балансу за рахунок нарахування амортизації скоротилися на 0,05 млн. грн.

В меншій мірі зменшення рівня мобільності балансу підприємства пов'язано зі зміною їх складу та структури. В попередні роки підприємство мало відносно стабільні обсяги основних складових оборотних активів. Обсяги запасів та витрат знаходилися в межах від 2,45 млн. грн. та 2,68 млн. грн. із незначними відхиленнями від середнього обсягу. За підсумками 2021 року їх обсяг несуттєво скоротився (лише на 2% порівняно із 2019 року та на 5,5% порівняно 2020 роком).

При цьому питома вага запасів та витрат у складі оборотних активів навпаки зросла з 55,6% у 2017 році до 63% у 2021 році.

Що стосується дебіторської заборгованості, то вона протягом періоду, який вивчається, не мала стійкої тенденції в динаміці. У 2019–20 рр. її залишки змінювалися стрибкоподібно і ці зміни мали сезонний характер. В середньому в цей період її обсяг становив 1,81 млн. грн. У 2021 році підприємство скоротило свою дебіторську заборгованість порівняно із 2020 роком майже в 2,5 рази. В абсолютному вимірі це скорочення становило 1,0 млн. грн. Воно відбулося в наслідок зміни порядку розрахунків підприємством продажів товарів, тобто переходу від помірної до жорсткої кредитної політики. В наслідок цього на кінець 2021 року дебіторська заборгованість підприємства становила 0,69 млн. грн.

За період, що вивчається, підприємство нарощувало обсяги накопичених залишків грошових коштів, що призводило до підвищення його ліквідності і платоспроможності. Так до 2020 року грошові активи підприємства поступово зростали з 0,03 млн. грн. до 0,175 млн. грн. Але за підсумками 2020 року відбулося різке скорочення їх обсягу до 0,01 млн. грн., що на 97% порівняно з 2019р. У 2021 році підприємству за рахунок

виваженої кредитної політики та скорочення інвестиційної діяльності вдалося наростити запаси грошових активів до 0,02 млн. грн., тобто збільшити їх більше ніж у 3 рази.

Як видно з таблиці 2.1, основним джерелом фінансування діяльності ПП «Мідіком» є поточні зобов'язання, представлені переважно кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги. У 2021 році вони становили 2,55 млн. грн., що на 33% менше за обсяги поточних зобов'язань.

В середньому частка даного джерела фінансування в загальному обсязі капіталу підприємства за піврічними даними становила 77%. Позитивно можна оцінити її скорочення в динаміці, оскільки це свідчить про поступове підвищення фінансової стійкості підприємства. Так, у 2021 році цей показник склав 66%, що є найнижчим значенням для всього періоду, що вивчається.

Але ці позитивні зрушення не були істотними для зміни якості фінансового стану підприємства. Підприємство є фінансово залежними від кредиторів. Питома вага власного капіталу складає в середньому за півріччями лише 1% та має тенденцію до зростання за рахунок реінвестування чистого прибутку. При незмінній величині статутного капіталу обсяги власного капіталу підприємства зросли з 0,05 млн. грн. у 2017 року до 0,10 млн. грн. у 2021 році. З початку 2019 року рівень автономії підприємства зріс до 2,5%.

Основним чинником зменшення залежності підприємства від короткострокових запозичень стало активне залучення підприємством довгострокових банківських кредитів у 2019 та на початку 2020 рр. На кінець 2020 року зобов'язання підприємства за довгостроковими кредитами становлять 1,24 млн. грн.

З врахуванням всіх змін в обсягах джерел фінансування діяльності підприємства питома вага довгострокових зобов'язань мала стійку тенденцію до зростання. Якщо у 2017 році вона становила лише 9%, то у 2021 році – 32% валюти балансу».

Істотне падіння спостерігається за показниками рентабельності. В свою чергу чиста рентабельність продажів у зв'язку із одночасним пропорційним зменшенням і чистого прибутку і чистого доходу від реалізації залишилася майже без змін. Після її зростання у 2018 році вона зберігається на рівні 0,03%.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що ПП «Мідіком» має певні фінансові проблеми, пов'язані з нераціональною політикою формування та використання свого капіталу, що виявляється в низькому рівні фінансової незалежності підприємства, незадовільній структурі фінансування запасів і витрат, відсутності власного оборотного капіталу. Фінансовий стан підприємства можна охарактеризувати як нестійкий, оскільки матеріальні оборотні активи фінансуються виключно за рахунок позикових засобів.

У підприємства існують проблеми забезпеченням фінансової стійкості і платоспроможності, що обумовлені, на нашу думку, в основному неефективною політикою формування його оборотного капіталу, в тому числі незадовільною кредитною політикою, яка не забезпечує утворення нормальної структури оборотних активів з позиції підтримки гарантованого рівня платоспроможності.

Перед нами постають завдання більш докладного дослідження стану розрахунків підприємства з його дебіторами, аналізу і оцінки ефективності використання дебіторської заборгованості підприємством.

2.2 Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з покупцями та іншими дебіторами

«В процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми покупцями та

постачальниками, бюджетом, податковими органами. Після відвантаження продукції оплата надходить не одразу, тобто відбувається кредитування покупця. У зв'язку з чим, кошти підприємства протягом періоду (від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу) перетворюються у дебіторську заборгованість.

Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи» [10, с. 172].

«За даними бухгалтерського обліку можна визначити суму заборгованості на будь-яку дату, але звичайно така сума визначається на дату балансу. Оскільки відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, то суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально» [35, с. 42].

«Дебіторська заборгованість відображається у формі 1 «Баланс» у складі активів. Активи підприємства – це ресурси, що контролюються підприємством, від використання яких очікується отримання економічних вигід у майбутньому. Звичайно економічна вигода від дебіторської заборгованості виражається в тому, що підприємство в результаті погашення такої заборгованості розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти» [34].

«Відповідно, дебіторську заборгованість можна визнати активом тільки тоді, коли є ймовірність її погашення боржником. Якщо такої ймовірності немає, суму дебіторської заборгованості слід списати.

У статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядок 160 «Балансу») відображається заборгованість покупців або замовників за реалізовану продукцію, товари, що призначена для реалізації (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). Дана стаття узагальнює результати по рахункам 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» та 362

«Розрахунки з іноземними покупцями», а також по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». В розрізі її можна розглянути у «Розшифровці статей балансу» [61, с. 390] .

«Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Поточна дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [35].

Поточна дебіторська заборгованість в залежності від платоспроможності дебіторів поділяється на три види (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Класифікація поточної дебіторської заборгованості в залежності від платоспроможності дебіторів

Вид дебіторської заборгованості	Товарна	Нетоварна
Нормальна	Дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у погашенні її боржником	
	Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами»
Сумнівна	Дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість у погашенні її боржником	
	Пов'язана зі створенням на балансі резерву сумнівних боргів	Резерв сумнівних боргів не нараховується
Безнадійна	Дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її непогашенні боржником (недостатність майна боржника у разі визнання його банкрутом, дія форс-мажорних обставин, смерть або позбавлення волі фізичних осіб-боржників) або за якою минув строк позовної давності	
	Перехід, пов'язаний із списанням з балансу дебіторської заборгованості, оскільки вона перестає відповідати визначенню активу. Визнається в тому звітному періоді, в якому підприємство отримало інформацію про те, що така заборгованість не буде повернута	
	Списується за рахунок резерву сумнівних боргів (метод поправок)	Списується безпосередньо на витрати періоду (метод прямого списання)

В балансі «поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість. Покупці – це фізичні або юридичні особи, які купують товари (роботи, послуги). Замовники – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору» [67, с. 258].

«До розрахунків за іншою дебіторською заборгованістю відносяться розрахунки з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями, строк оплати яких припадає на поточний або наступний господарський рік, різні за своїм економічним змістом розрахунки з юридичними та фізичними особами .

Поточна дебіторська заборгованість за виготовлену продукцію визнається активом одночасно з визнанням доходу від її реалізації і оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів (їх еквівалентів), що підлягають отриманню за продукцію, така різниця визнається дебіторської заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) в період її нарахування.

Дебіторська заборгованість покупців, як складова елементу активу, має визнаватись і відображатись у фінансовій звітності у грошовій одиниці, яка визначається з урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку» [36, с. 38].

На ПП «Мідіком» методика розрахунків з покупцями ведеться на основі господарських договорів. В договорах обумовлюється порядок оплати заборгованості за відвантажену продукцію: або отримання за продукцію передоплати, або отримання часткової (50%) оплати за відвантажену продукцію.

Основними джерелами інформації для контролю розрахункових

операцій служать первинні документи з обліку розрахунків з покупцями та замовниками (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Первинні документи по розрахунках з покупцями та замовниками

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями
Виникнення заборгованості	
<ul style="list-style-type: none"> - накладні - рахунки-фактури - рахунки - податкові накладні - товарно-транспортні накладні - товарні накладні 	<ul style="list-style-type: none"> - комерційні документи (рахунки-фактури – invoice) - транспортні накладні (CMR – залізнична накладна, авіанакладна, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи) - платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунки митних установ - розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
<ul style="list-style-type: none"> - виписки банку - прибуткові касові ордери - векселі 	<ul style="list-style-type: none"> - виписки банку - векселі

«В основі обліку експортних угод (без участі посередника) лежить договір поставки.

У відповідності з ним підприємство може отримувати грошові кошти від іноземного покупця до або після відвантаження експортної продукції» [17, с. 203].

Для обліку дебіторської заборгованості покупців і замовників на ПП «Мідіком» використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

«Рахунок 36 активний, балансовий, призначений для обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену товарну продукцію. По дебету рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої товарної продукції, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та

позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації, по кредиту – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу та інші види розрахунків. Сальдо рахунку дебетове і відображає заборгованість покупців та замовників за одержану товарну продукцію» [9, с. 426].

«До рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» на підприємстві відкриваються такі субрахунки:

– 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – для обліку розрахунків з покупцями, що знаходяться на митній території України;

– 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» – для обліку розрахунків з іноземними покупцями по експортних операціях. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361.

Побудова аналітичного обліку по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» повинна забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати по якій ще не настав, а також заборгованість, не сплачену в строк. На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», крім того, аналітичний облік ведеться в гривнях та валюті, обумовленій договором. На суму оплати за відвантажену товарну продукцію покупцям та по нарахованому ПДВ на виручку складаються бухгалтерські проводки – Дебет (далі Д-т) рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», Кредит (далі К-т) рахунка (далі рах.) 70 «Доходи від реалізації» та Д-т рах. 70 «Доходи від реалізації», К-т рах. 64 «Розрахунки за податками та платежами» [17].

«При погашенні покупцями своєї заборгованості робляться бухгалтерські записи:

– погашення заборгованості грошовими коштами Д-т рах. 30, 31, К-т рах. 36;

– погашення заборгованості векселем Д-т рах. 16, 34, К-т рах. 36.

Процес реалізації товарної продукції складається із декількох етапів розрахунків, що обумовлюють виникнення боргу перед підприємством.

Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» призначено для обліку розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за відшкодування завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями, строк оплати яких припадає на поточний або наступний господарський рік. За дебетом відображається сума при виникненні (збільшенні) поточної дебіторської заборгованості. За кредитом відображається погашення чи списання дебіторської заборгованості. Відображається у звітності: Баланс (ф. № 1)» [28].

Етапи та порядок загального ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками представлені на рисунку 2.2.

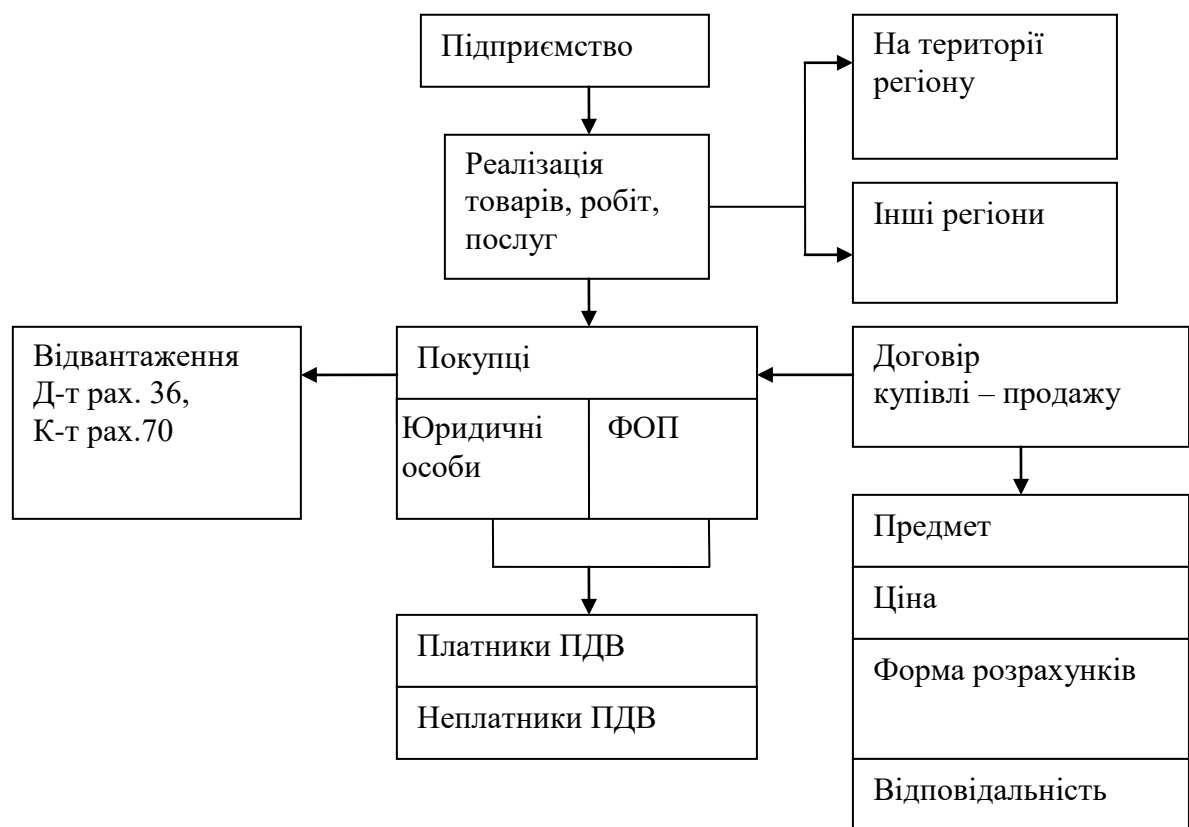

Рисунок 2.2 – Порядок ведення обліку розрахунків із покупцями на ПП «Мідіком»

«Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин за товарними операціями слугують первинні документи з обліку

розрахунків з покупцями і замовниками» [29].

«В основу обліку експортних угод без участі посередника покладений договір поставки. За ним українська сторона може отримувати грошові кошти від іноземного покупця до або після відвантаження експортної продукції.

На суми оплати за відвантажену продукцію, виконані роботи та надані послуги підприємство надає розрахункові документи покупцю або замовнику.

Побудова аналітичного обліку повинна забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати за якою ще не настав, а також про заборгованість, не сплачену в строк. Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», крім того, аналітичний облік ведеться в гривнях та валюті, обумовленій договором» [67, с. 382].

Бухгалтерські записи щодо операцій на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Відображення в обліку операцій рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» на ПП «Мідіком»

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Відображено дохід від реалізації товарк	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	702 «Доходи від реалізації»	78990
3	Отримано суму заборгованості покупця, що раніше була визнана безнадійною	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»	34100
4	Дохід за технічне обслуговування	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	703 «Дохід від реалізації робіт та послуг»	3600
5	Дохід від операційної оренди	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	713 «Дохід від операційної оренди активів»	3900
6	Відображено дохід за реалізацію від іншої діяльності	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»	5340

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
7	Реалізовано виробничі запаси, МШП	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	712 «Дохід від реалізації інших необоротних активів»	7529
8	Відображено курсову різницю в результаті перерахунку дебіторської заборгованості на дату отримання коштів	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	714 «Дохід від операційної курсової різниці»	3393
9	Отримані кошти на валютний рахунок	314 «Інші рахунки в банку»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	95396
10	Відображено курсову різницю	945 «Втрати від операційної курсової різниці»	362 «Розрахунки з іноземними покупцями»	72923
11	Погашено заборгованість за послуги	301 «Каса у національній валюті», 311 «Грошові кошти на рахунках в банках»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	60915
12	Суму отриманого авансу, зараховано при пред'явленні покупцю рахунків за поставку готової продукції	681 «Рахунки за авансами одержаними»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	57624
13	Списано безнадійну дебіторську заборгованість, визнану безнадійною за рахунок резерву сумнівних боргів	38 «Резерв сумнівних боргів»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	34100
14	Заборгованість, що перевищує резерв	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	5000

«Форма 2 «Звіт про фінансові результати» дає можливість дослідити, як дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) за мінусом податку на додану вартість, собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат перетворюється на чистий прибуток від операційної діяльності» [34].

«З обліком іншої поточної дебіторської заборгованості тісно взаємопов'язаний облік витрат майбутніх періодів. До таких витрат належать:

- сплачені авансом орендні платежі;
- оплата страхового полісу;
- передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання;
- витрати на оплату патентів.

Списувати ці суми одразу на витрати періоду не можна, оскільки,

наприклад, орендні або лізингові відносини підприємства продовжуються протягом тривалого часу, і одночасне списання великої суми орендної плати призведе до необумовленого і значного збільшення витрат і, як наслідок, – зменшення фінансового результату (прибутку), що відображається у звітності підприємства» [9, с. 246].

До звітних документів ПП «Мідіком» належать:

- Форма 1 «Баланс»;
- Форма 2 «Звіт про фінансові результати»;
- Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів»;
- Форма 4 «Звіт про власний капітал».

Розподіл витрат майбутніх періодів здійснюється в залежності від терміну (кількості місяців), до якого вони відносяться та інших факторів. Облік цих витрат ведеться на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів». На підприємстві витрати майбутніх періодів за 2021 рік становили 1,239 млн. грн. – рядок 2070 Балансу, що відповідає рядку 2050 Звіту про рух грошових коштів.

«Протилежним за значенням є поняття «доходів майбутніх платежів», що по своїй суті означає «надходження грошових коштів та інших активів, що одержані в звітному періоді, але відносяться до майбутніх періодів (орендна плата, плата за комунальні послуги, абонементна плата за користування засобами зв'язку тощо, яка одержана в рахунок майбутнього надання цих послуг)» [45].

Облік доходів майбутніх періодів ведеться на рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів». В 2021 році на підприємстві ПП «Мідіком» цих доходів не існувало, тобто вони дорівнювали 0 – рядок 2030 Балансу та рядок 1010 Звіту про рух грошових коштів.

Система національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності «дає змогу фінансовій службі оперативно стежити за станом розрахунків контрагентів з підприємством і впливати на нього. Зокрема, реєстри бухгалтерського обліку і звітність вміщують у себе розподіл

дебіторської заборгованості покупців та інших контрагентів на реальну дебіторську заборгованість і сумнівну дебіторську заборгованість.

Оскільки актив – це те, що існує реально і є джерелом економічної вигоди, то його відображають за вартістю, що реально може бути отримана від його використання, продажу або погашення» [67].

Тому, наприклад, «дебіторська заборгованість наводиться в балансі одночасно із зазначенням резерву сумнівних боргів. Заборгованість, зменшена на сумнівні борги, відображає кількість грошей, що дійсно надійдуть на підприємства.

Довгострокова дебіторська заборгованість оцінюється за дисконтованою вартістю майбутніх платежів, які очікуються для погашення цієї заборгованості. Заборгованість за фінансовою орендою відображається в балансі орендодавця в сумі чистих інвестицій в оренду. Методологія обліку і порядок розкриття інформації у фінансовій звітності щодо оренди визначаються П(С)БО 14 «Оренда».

Дисконтована вартість майбутніх платежів – це така сума платежів, яка має відобразитися в сумі чистих інвестицій в оренду, що дорівнює загальній сумі мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості за вирахуванням незаробленого фінансового доходу» [26, с. 169].

Відповідно до принципу обачності в момент визначення доходу від реалізації відділ бухгалтерії ПП «Мідіком» має визнати можливі втрати від неповернення частини боргів покупцями. «Величина цих втрат оцінюється на підставі аналізу інформації про фактичні втрати від неповернення боргів за минулі періоди, враховуючи зміни, що відбулися в умовах реалізації продукції у звітному періоді, або, як очікується, відбудуться в наступному періоді. Тобто на підставі розрахунку сумнівної заборгованості, з метою відображення реального фінансового стану підприємства створюється резерв сумнівних боргів. Таким чином, поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги включається до підсумку балансу за чистою вартістю реалізації.

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості (за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість») – це сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за вирахуванням резерву сумнівних боргів.

Сумнівний борг – це дебіторська заборгованість, відносно якої існує ймовірність її неповернення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість (безнадійний борг) – це заборгованість, відносно якої існує впевненість у її неповерненні боржником, або позовний термін якої минув» [9].

«Поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, послуг (дебіторська заборгованість за розрахунками та інша дебіторська заборгованість), визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням витрат у складі інших операційних витрат. За такою заборгованістю резерв сумнівних боргів не створюється» [10].

«П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачено 2 способи обчислення резерву:

- виходячи з платоспроможності окремих дебіторів;
- на основі класифікації дебіторської заборгованості.

У двох випадках величина резерву сумнівних боргів визначається як добуток суми дебіторської заборгованості (далі ДЗ) за продукцію та коефіцієнту сумнівності. Коефіцієнт сумнівності (Кс) показує частку ДЗ за продукцію, щодо повернення якої у підприємства є сумніви.

При використанні першого варіанту (платоспроможність окремих дебіторів) підприємство на дату складання фінансової звітності повинно проаналізувати платоспроможність кожного дебітору і вивести для них індивідуальний коефіцієнт сумнівності. Сума сформованого резерву для кожного дебітору дасть можливість визначити загальну суму резерву сумнівних боргів по підприємству. При цьому способі визначення ступеня точності результату залежить від наявності достовірної інформації про дебіторів та від кваліфікації експерта.

Такий варіант розрахунку резерву сумнівних боргів, який ґрунтується на платоспроможності дебіторів, доцільно використовувати тільки для підприємств, які мають незначне коло постійних покупців» [17].

ПП «Мідіком» має велику кількість дебіторів, тому згідно Наказу про облікову політику підприємство використовує другий спосіб обчислення резерву, при якому здійснюються такі розрахунки:

- групування дебіторської заборгованості за строками непогашення;
- встановлення коефіцієнта сумнівності за кожною групою згідно із сумою безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди;
- величина резерву визначається як сума добутків простроченої дебіторської заборгованості відповідної групи і коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Тому «базовим методом оцінки резерву сумнівних боргів (згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість») є метод періодизації дебіторської заборгованості, за яким здійснюється групування дебіторської заборгованості за термінами непогашення та встановлення відповідного відсотка сумнівних боргів для кожної групи» [51].

Аналітичний облік по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» на ПП «Мідіком» ведеться за строками непогашення дебіторської заборгованості. Коефіцієнт сумнівності, як правило, зростає зі збільшенням строків непогашення дебіторської заборгованості.

ПП «Мідіком» має наступні групи простроченої дебіторської заборгованості та відповідні коефіцієнти:

- до 90 днів – 5%;
- від 90 до 180 днів – 25%;
- від 180 днів до 1 року – 50%;
- більше 1 року – 100%.

«Коефіцієнт сумнівності (Кс) відповідної групи дебіторської заборгованості визначається за формулою 2.1:

$$K_c = \frac{(\sum B_{zn} : D_{zn})}{i}, \quad (2.1)$$

де B_{zn} – фактично списана безнадійна заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи за n -ний місяць обраного для спостереження періоду;

D_{zn} – дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи на кінець n -ного місяця, обраного для спостереження періоду;

i – кількість місяців в обраному для спостереження періоді» [9].

Величина резерву сумнівних боргів на кінець звітного періоду (P) визначається сумою резервів по кожній групі дебіторської заборгованості за формулою 2.2:

$$P = \sum D_{zn} \times K_c, \quad (2.2)$$

Використовуючи формулу 2.2, коефіцієнти сумнівності по кожній групі дебіторів та Примітки до річної фінансової звітності, розрахуємо резерв сумнівних боргів за простроченою дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги за строками погашення для ПП «Мідіком» на 2021 рік:

- для першої групи – $90,8 \text{ тис. грн.} \cdot 0,05 = 4,5 \text{ тис. грн.}$;
- для другої групи – $6,7 \text{ тис. грн.} \cdot 0,25 = 1,7 \text{ тис. грн.}$;
- для третьої групи – $0,2 \text{ тис. грн.} \cdot 0,5 = 0,1 \text{ тис. грн.}$

Отже, $P = 4,5 \text{ тис. грн.} + 1,7 \text{ тис. грн.} + 0,1 \text{ тис. грн.} = 6,3 \text{ тис. грн.}$

Розрахунок резерву сумнівних боргів за простроченою іншою поточною дебіторською заборгованістю за строками погашення:

- для першої групи – $4,3 \text{ тис. грн.} \cdot 0,05 = 0,2 \text{ тис. грн.}$;
- для другої групи – $0,2 \text{ тис. грн.} \cdot 0,25 = 0,1 \text{ тис. грн.}$;
- для третьої групи – $0,1 \text{ тис. грн.} \cdot 0,5 = 0,0 \text{ тис. грн.}$

Отже, $P = 0,2 \text{ тис. грн.} + 0,1 \text{ тис. грн.} + 0 \text{ тис. грн.} = 0,3 \text{ тис. грн.}$

Отримані суми підлягають подальшому розрахунку за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО), в результаті чого відрахування до резерву сумнівних боргів за 2021 рік складають 0,8 млн. грн. (V Розділ рядок 491 Приміток до річної фінансової звітності). Після подальшого корегування резерв сумнівних боргів на початок звітного періоду (за 2021 рік) склав 0,8 млн. грн. і 1,0 млн. грн. на кінець звітного періоду, що фіксується у рядку 162 Балансу та у рядку 775 VII Розділу Приміток до річної фінансової звітності.

Необхідно пам'ятати про те, що «створення резерву дебіторської заборгованості передбачається тільки для дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги і не стосується інших видів дебіторської заборгованості, в тому числі виданих авансів. ПСБО 10 передбачено прогнозувати розмір сумнівних боргів на дату балансу. Ці приблизні збитки розглядаються як витрати поточного звітного періоду.

Створення резерву відображається бухгалтерським записом: Дебет (далі Д-т) рахунка 944 «Сумнівні та безнадійні борги», Кредит (далі К-т) рахунка 38 «Резерв сумнівних боргів». Нарахування резерву сумнівних боргів відображається в складі статті «Інші операційні витрати» звіту в формі 2 «Звіт про фінансові результати» в рядку 2090 .

Якщо на кінець звітного періоду строк позовної давності по сумнівному боргу не закінчився, він не був погашений і по даному боргу був сформований резерв, підприємство має право не списувати цей резерв і в наступному звітному періоді до моменту закінчення строку позовної давності по даному зобов'язанню чи його погашення.

Дебіторська заборгованість, по якій строк позовної давності закінчився, якщо борги не реальні для стягнення, то списуються по кожному зобов'язанню на підставі даних проведеної інвентаризації, письмового обґрунтування і наказу (розпорядження) керівника організації та відносяться на рахунок резерву сумнівних боргів» [58].

«Списання безнадійної заборгованості на дату балансу і відображення в обліку резерву сумнівних боргів на ПП «Мідіком» здійснюється таким чином:

– спочатку здійснюється списання безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію: Д-т 38 «Резерв сумнівних боргів» – К-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»;

– на суму нарахованого резерву сумнівних боргів формується залишок по К-т 38 «Резерв сумнівних боргів» на дату балансу. Для цього на необхідну суму робиться запис: Д-т 944 «Сумнівні та безнадійні борги» К-т 38.

Останній бухгалтерський запис в обліку проводиться на необхідну суму доповнення, яка дозволяє одержати по К-т 38 залишок, який дорівнює нарахованій сумі резерву. Величина доповнення дорівнює сумі резерву, визначеного на дату балансу за вирахуванням залишку рахунка 38 «Резерв сумнівних боргів» (по К-т), який склався до його коригування плюс сума списаної на дату балансу безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію» [66].

«При позитивному результаті одержану суму слід відобразити – Д-т 944 «Сумнівні та безнадійні борги» – К-т 38.

При від'ємному результаті на цю суму – Д-т 38 – К-т 71 «Інший операційний дохід».

При поверненні боргів, раніше визнаних підприємством сумнівними, але які ще не були визнані безнадійними записи проводяться по дебету рахунків 30 «Каса», 31 «Грошові кошти на рахунках в банках», 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи», 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 20 «Запаси», 28 «Товари» в кореспонденції з відповідними рахунками обліку розрахунків з дебіторами, а невикористана сума резерву за сумнівними боргами в кінці року при інвентаризації приєднується до доходу року записом по дебету рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» в кореспонденції з рахунком 716 «Відшкодування раніше списаних активів»» [35].

Розглянемо основні бухгалтерські проводки з обліку сумнівної дебіторської заборгованості на ПП «Мідіком» у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Бухгалтерські проводки з обліку сумнівної дебіторської заборгованості

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Створення резерву сумнівних боргів	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	38 «Резерв сумнівних боргів»	92230
2	Списання безнадійної дебіторської заборгованості	38 «Резерв сумнівних боргів»	361 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	37334
3	Відображення на за балансовому рахунку	071 «Списана дебіторська за боргованість»		37334
4	Повернення боргу від ТОВ «Україна» (2,5 %)	311 «Грошові кошти на рахунках в банках»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»	11166
5	Відображення на за балансовому рахунку		071 «Списана дебіторська заборгованість»	11166

Основною причиною списання на фінансові результати дебіторської заборгованості найчастіше буває закінчення строку позовної давності. Такі борги іноді довго числяться на балансі як дебіторська заборгованість. Їх можна виявити за незмінності сальдо і відсутності протягом тривалого часу оборотів на особовому рахунку або в оборотній відомості якого-небудь дебітора.

До списання на фінансові результати дебіторської заборгованості у зв'язку із закінченням строку позовної давності повинні бути обов'язково звірені розрахунки і оформлений відповідний акт» [33].

При страхуванні фінансових (комерційних ризиків) згідно Наказу про облікову політику на ПП «Мідіком» «прострочена дебіторська заборгованість визнається безнадійною в момент виникнення страхового випадку. Така заборгованість списується з активів на інші операційні витрати

поточного періоду, а сума відшкодування раніше списаної безнадійної заборгованості включається до складу інших операційних доходів.

2.3 Удосконалення організації обліку розрахунків з контрагентами підприємства

Наявність дебіторської заборгованості на підприємстві призводить до зменшення грошових коштів та неможливості планування витрат і доходів на середньостроковий і довгостроковий періоди (див. рис. 2.3).

Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до проблем зі платоспроможністю. Тобто зростання заборгованості за комерційним кредитом зумовлює збільшення попиту на короткострокові кредити, скорочення їх пропозиції і зростання їх вартості. Для оплати власних боргів підприємства повинні своєчасно отримувати грошові кошти за реалізацію і у протилежному випадку вони ризикують стати банкрутами.

«Стан дебіторської заборгованості безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємств. Занадто висока частка «дебітори» у загальній структурі активів знижує ліквідність і фінансову стійкість підприємства та підвищує ризик фінансових втрат підприємства.

Тому актуальним для кожного підприємства стає питання ефективного управління дебіторською заборгованістю як важливою складовою фінансових потоків з метою їх збалансування» [5].

«Управління дебіторською заборгованістю – важлива ділянка роботи фінансових і бухгалтерських служб підприємства. Виконання її переслідує декілька цілей:

– отримання платежів від дебіторів – одне з основних джерел надходження грошових коштів на підприємство. Отже, організація оптимальних режимів руху дебіторської заборгованості прямо впливає на

мету діяльності підприємства в ринкових умовах – отримання доходів і прибутку;

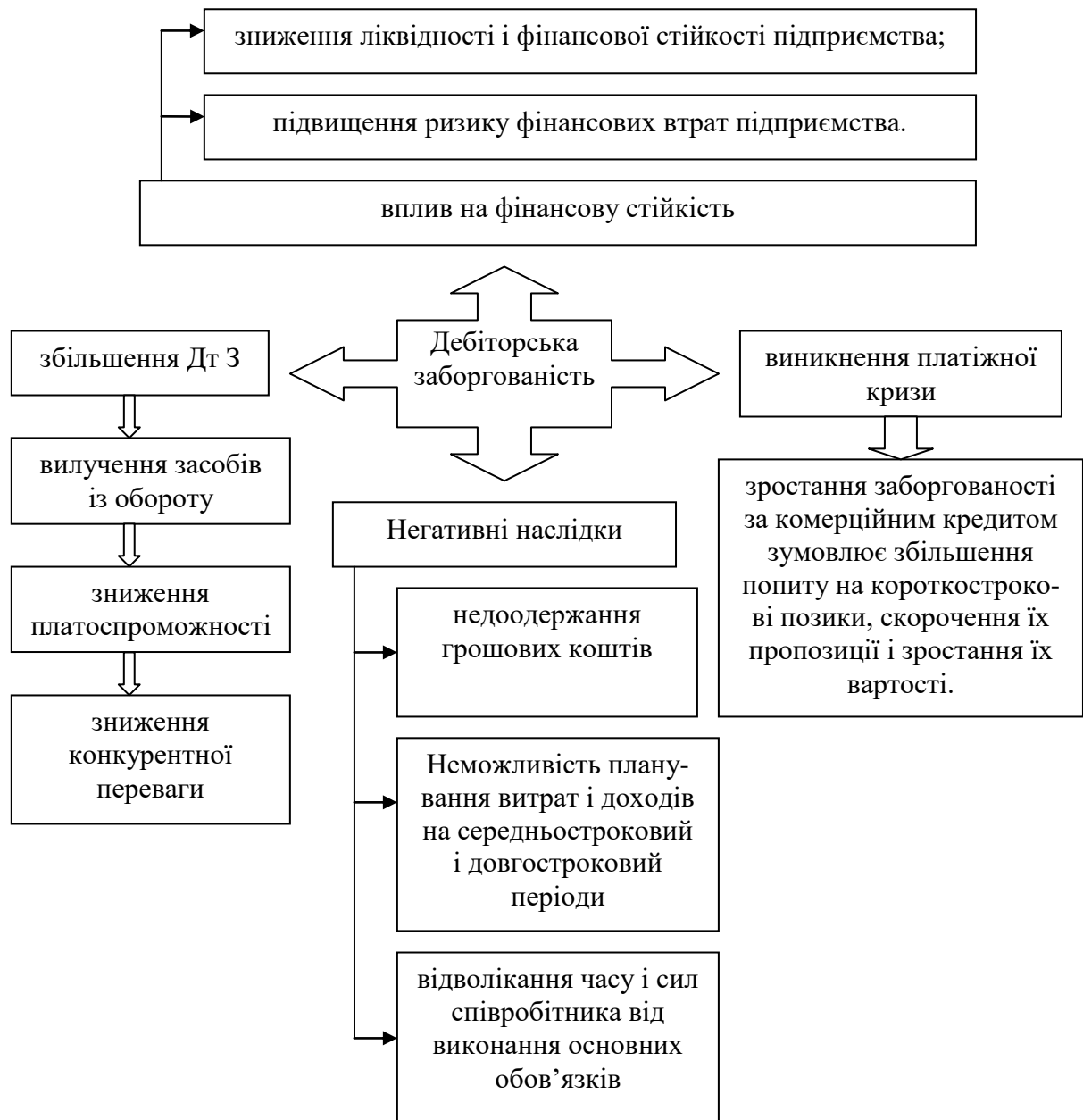

Рисунок 2.3 – Негативні наслідки виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві

– у сучасних умовах існують певні суперечності між політикою в галузі закупівель і політикою продажів, що надає додаткове значення впровадженню ефективних процедур інкасації (відмітимо, що в даному випадку під інкасацією розуміється отримання коштів від його боржників);

– як показує практика, облік реальних витрат або вигод від кредитних рішень, що приймаються (зокрема, від надання покупцям права на відтермінування платежу) може використовуватися як інструмент розширення продажів і підвищення оборотності поточних активів» [44].

Для отримання достовірної інформації про рівень платоспроможності, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень, доцільно виділити наступні аналітичні рахунки, що характеризують стан дебіторської заборгованості: 361-1 «Нормальна дебіторська заборгованість»; 361-2 «Сумнівна дебіторська заборгованість»; 361-3 «Безнадійна дебіторська заборгованість» (таб.2.9).

Таблиця 2.9 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з покупцями з використанням запропонованих аналітичних рахунків

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Реалізовано товари вітчизняним покупцям (термін погашення 30 днів)	361-1	702
Прострочену дебіторську заборгованість віднесено до сумнівної	361-2	361-1
Сумнівну дебіторську заборгованість віднесено до безнадійної	361-3	361-2
Безнадійну дебіторську заборгованість списано	38, 944	361-3

«Застосування запропонованої системи аналітичних рахунків з обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги передбачає таку послідовність виконання облікових операцій:

- відображення визнаної та оціненої дебіторської заборгованості на відповідному аналітичному рахунку залежно від передбачених договірними відносинами термінів погашення;
- виконання бухгалтерського контролю за термінами та повнотою погашення дебіторської заборгованості;
- в разі встановлення фактів невчасності погашення здійснення переведення такої заборгованості до складу сумнівної з виконанням

відповідного запису на бухгалтерських рахунках;

- надання інформації про виникнення сумнівної заборгованості управлінському персоналу для вжиття заходів щодо її інкасації;

- підготовка по закінченню звітного місяця на основі даних аналітичних рахунків управлінського звіту для визначення потенційних обсягів монетаризації дебіторської заборгованості на наступні звітні періоди та оцінювання платоспроможності» [44].

Такий підхід сприятиме формуванню релевантного інформаційного забезпечення управління платоспроможністю.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

ПП «МІДІКОМ»

3.1 Аналіз динаміки дебіторської заборгованості та її стану

«Дебіторська заборгованість є важливою складовою в структурі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Аналіз дебіторської заборгованості має велике значення в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає ризиковою.

Джерелом аналізу є баланс підприємства та реєстри застосовуються аналітичного обліку.

Зміни в обсязі дебіторської заборгованості за звітний період можуть бути охарактеризовані даними горизонтального та вертикального аналізу балансу.

Особливу увагу в процесі аналізу дебіторської заборгованості приділяють статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги», яка має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості [43].

Визначимо, які зміни відбулися в складі та структурі дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком, на прикладі ПП «МІДІКОМ».

Дебіторська заборгованість ПП «Мідіком» (рис 3.1) представлена переважно заборгованістю за товари, роботи, послуги. В середньому за досліджуваний період близько 99% боргів дебіторів перед підприємством припадало саме на товарну дебіторську заборгованість. При цьому на кінець 2021 року підприємство взагалі не мало заборгованості за розрахунками, непов'язаними з реалізацією товарів, робіт, послуг.

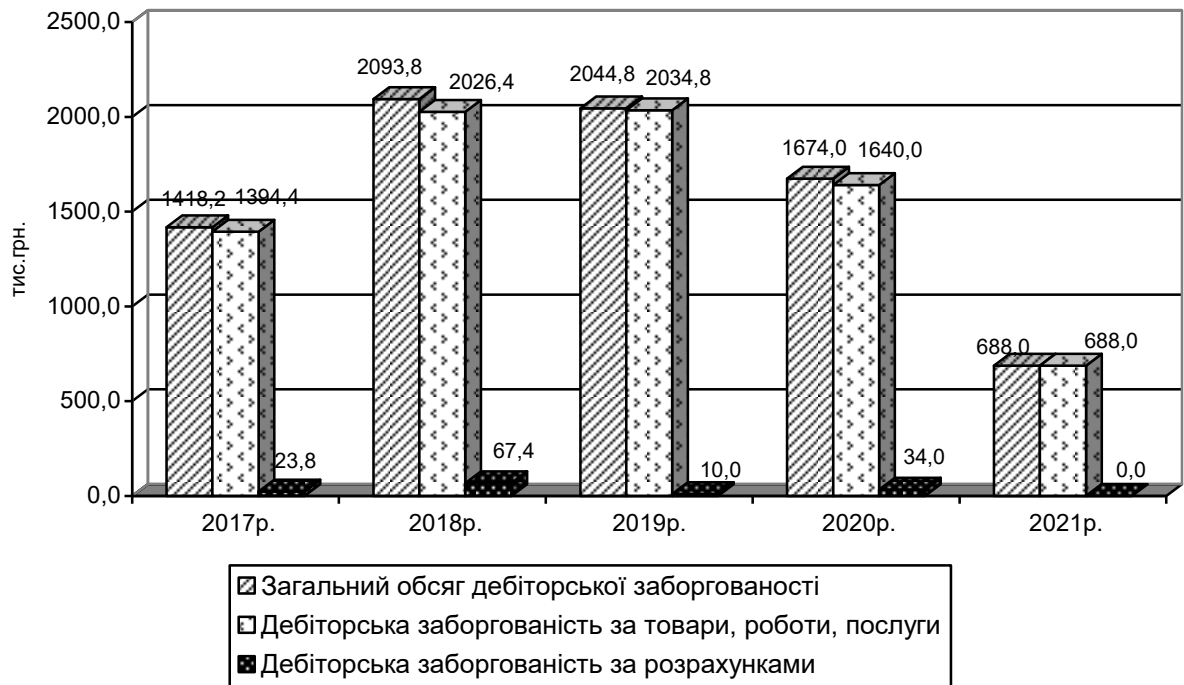

Рисунок 3.1 – Склад та динаміка дебіторської заборгованості ПП «Мідіком» за 2017–21рр.

До 2019 року загальна сума дебіторської заборгованості підприємства мала тенденцію до зростання. Про це свідчить збільшення обсягів боргів дебіторів у 2019 році порівняно із обсягами відповідного періоду 2017 року на 0,627 млн. грн. або 44%. В 2019 році дебіторська заборгованість підприємства дорівнювала 2,045 млн. грн.

Керівництво підприємства відмовилося від продажу товарів з відстрочкою платежу. Внаслідок цього обсяги дебіторської заборгованості скоротилися. У 2019 році вони зменшилися на 0,371 тмлн. грн. або 26%, а протягом 2021 року – на 0,986 млн. грн. або 69,5%. Таким чином, на кінець 2021 року загальна дебіторська заборгованість становила лише 0,688 млн. грн., що майже в чотири рази менше.

Зіставлення темпів зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та чистого доходу від реалізації (рисунок 3.2) вказує на те, що згортання обсягів продажів з відстрочкою платежів було ефективним до 2019 року, коли динаміка обсягів дебіторської заборгованості були

кращими, порівняно з доходами від реалізації.

Так, станом на кінець 2019 року у ПП «Мідіком» спостерігалось зростання дебіторської заборгованості на 0,4 % відносно попереднього періоду при скорочення доходу від реалізації на 15,3 %. Таке співвідношення показників динаміки супроводжувалося уповільненням швидкості обороту товарної дебіторської заборгованості, зниженням ефективності її формування.

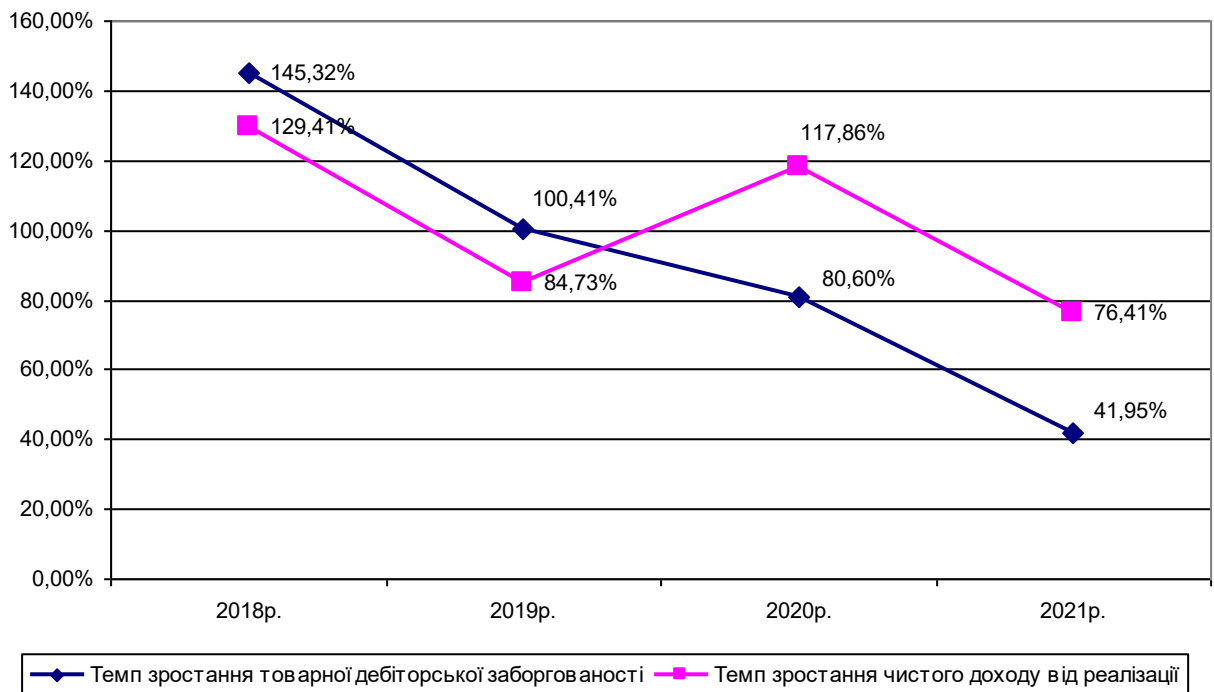

Рисунок 3.2 – Динаміка зростання дебіторської заборгованості і доходів від реалізації ПП «Мідіком» за 2018-2021 рр.

Починаючи з 2019 року показники зростання доходів від реалізації починають випереджати показники динаміки боргів дебіторів за товари, роботи, послуги. Так, у 2021 році при скороченні доходів від реалізації на 23,6 % сформована дебіторська заборгованість за товарними операціями скоротилася на 58,1%. А у 2018 році скорочення дебіторської заборгованості відбувалося на фоні зростання доходів від реалізації. В цілому така динаміка цих показників дозволила підприємству покращити

показники оборотності боргів дебіторів, скоротити період інкасування дебіторської заборгованості.

Проте істотні розбіжності в динаміці боргів і доходів за реалізацією продукції можуть негативно позначитися на функціонуванні підприємства в майбутньому, оскільки тривале застосування «жорсткої» кредитної політики може призвести до відмови істотної частини покупців від використання послуг даного підприємства. Підтвердженням цього, на нашу думку, є скорочення доходів від реалізації у 2021 році, яке може бути реакцією покупців на зміну кредитної політики підприємством в попередньому періоді.

Відмітимо, що така політика підприємства щодо формування дебіторської заборгованості негативно позначилася на фінансовому стані підприємства.

Як видно з таблиці 3.1, скорочення дебіторської заборгованості підприємства є основним фактором зменшення оборотних активів та, відповідно, оборотного капіталу, що свідчить про негативний вплив зміни обсягів боргів дебіторів на поточну та перспективну платоспроможність.

Таблиця 3.1 – Дебіторська заборгованість підприємства в системі факторів формування робочого капіталу

Показник	Сума за рік, млн. грн.					Відхилення 2021 р. до:					
	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2017 р.			2020 р.		
						млн.грн	%	у % до загальної зміни	млн.грн	%	у % до загальної зміни
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Оборотні активи, всього	4,068	4,753	4,902	4,267	3,150	-0,917	-22,6	-464,3	-1,117	-26,2	-2279,6
В тому числі:											
Запаси і витрати	2,619	2,588	2,682	2,588	2,445	-0,174	-6,7	-88,2	-0,143	-5,5	-291,8
Дебіторська заборгованість	1,418	2,094	2,045	1,674	0,688	-0,730	-51,5	-369,5	-0,986	-58,9	-2012,2
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,030	0,071	0,175	0,005	0,017	-0,013	-43,5	-6,6	0,012	240,0	24,5
Поточні зобов'язання	3,664	4,881	4,312	3,715	2,549	-1,115	-30,4	-564,3	-1,166	-31,4	-2379,6

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	0,403	-0,128	0,590	0,552	0,601	0,198	49,0	100,0	49,0	8,9	100,0
Питома вага чистого оборотного капіталу у загальній сумі оборотних коштів, %	9,9%	-2,7%	12,0%	12,9%	19,1%	0,1	92,4	X	0,1	47,5%	X

З обороту підприємства вилучено на кінець періоду, що аналізується, 23 % коштів від загальної суми поточних активів, що була наявні станом на кінець 2017 року. Це скорочення стало основним фактором, що зумовлював зменшення робочого капіталу в умовах зменшення обсягів поточних зобов'язань.

Лише позитивний вплив покращення розрахункової політики підприємства в частині прискорення платежів за короткостроковою заборгованістю перед кредиторами дозволив підприємству уникнути скорочення робочого капіталу та погіршення платоспроможності.

Зауважимо, що 80% зменшення обсягів оборотних активів припадає на скорочення дебіторської заборгованості, що підтверджує негативний вплив саме її динаміки на фінансовий стан підприємства.

Отже, не зважаючи на в цілому задовільну якість дебіторської заборгованості ПП «Мідіком» та відсутність ознак істотного погіршення фінансового стану у зв'язку із її незадовільною динамікою, можна стверджувати, що не оптимальна зміна кредитної політики підприємства в умовах фінансової кризи може мати негативні наслідки в майбутньому, якщо будуть вичерпані накопичені залишки грошових коштів.

Саме їх формування в результаті надходжень від реалізації та кредитування дозволили підприємству зберігати задовільну якість фінансового стану за поточними оцінками.

3.2 Оцінка ефективності управління розрахунками з дебіторами

Вагомий вплив на фінансовий стан підприємства, крім зміни обсягів та складу дебіторської заборгованості, здійснює зміна ефективності її використання.

Як видно з табл. 3.2, коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості, яка у ПП «Мідіком» представлена переважно товарною дебіторської заборгованістю, за період, що аналізується, в середньому становив близько 25 днів та істотно скоротився у 2021 році, порівняно з іншими періодами.

Так, тривалість погашення поточної дебіторської заборгованості на кінець 2021 року склала 12 днів, що на 1 день менше, ніж у 2019 році та майже в 2 рази менше, ніж у 2017 році.

Таблиця 3.2 – Показники оборотності дебіторської заборгованості ПП «Мідіком»

Показник						В середньому
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	
Період обороту поточної дебіторської заборгованості, дні	25	29	33	23	12	25
Період обороту товарної дебіторської заборгованості, дні	25	28	33	23	12	24
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,099	6,222	5,398	7,771	14,446	8,187
Коефіцієнт оборотності товарної дебіторської заборгованості	7,219	6,428	5,424	7,932	14,446	8,290

Таке скорочення періоду інкасації дебіторської заборгованості призвело до зростання коефіцієнтів оборотності, що свідчить про зростання величини доходу, отриманого з 1 грн., вкладеної в дебіторську заборгованість.

Так, у 2021 році кожна гривня дебіторської заборгованості підприємства принесла йому близько 14,45 грн. чистого доходу від реалізації, що на 6,26 грн. більше, ніж в середньому за весь період, що досліджується.

«Економічний ефект у результаті прискорення оборотності дебіторської заборгованості виявляється у відносному вивільненні засобів з обороту, а також у збільшенні суми виручки і суми прибутку.

Відносне вивільнення оборотних активів (E_{OA}) в загальному випадку визначається за допомогою прийому перерахунку показників:

$$EOA = (T_{OB1} - T_{OB0}) \cdot ЧД_1 \quad (3.1)$$

де $ЧД_1$ – одноденний чистий дохід від реалізації продукції за звітний період, тис. грн.;

T_{OB1} , T_{OB0} – відповідно період обороту дебіторської заборгованості звітний і базисний, дні.

Величину приросту обсягу реалізації продукції ($\Delta ЧД$) за рахунок прискорення оборотності коштів можна визначити за формулою 3.2:

$$\Delta ЧД = (K_{OB1} - K_{OB0}) \cdot \overline{ДЗ}_1 \quad (3.2)$$

де K_{OB1} , K_{OB0} – коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості відповідно за звітний та базисний період, одн.

$\overline{ДЗ}_1$ – середній залишок дебіторської заборгованості за звітний період, тис. грн.

Вплив оборотності оборотних активів на прибуток ($\Delta ЧП$) розраховують за формулою 3.3:

$$\Delta ЧП = ЧП_0 \cdot \frac{K_{ОБ1}}{K_{ОБ0}} \quad (3.3)$$

де $ЧП_0$ – чистий прибуток базисного періоду, тис. грн» [18].

Як видно з таблиці 3.3, прискорення оборотності дебіторської заборгованості призводить до вивільнення оборотних активів з обороту та зменшення їх потреби для отримання досягнутого фінансового результату.

Таблиця 3.3 – Оцінка економічного ефекту від прискорення оборотності дебіторської заборгованості ПП «Мідіком»

Показник	За період 2021 року		
	до 2017р.	до 2019р.	до 2020р.
Відносне вивільнення оборотних активів	-712,3	-1153,4	-591,1
Приріст доходу від реалізації	5,056	6,225	4,593
Приріст чистого прибутку	17,3	10,1	72,9

В цілому за період, що аналізується, на аналізованому підприємстві відносне вивільнення оборотних активів, зумовлене прискоренням розрахунків з дебіторами склало 0,712 млн. грн., а тільки за підсумками 2019 року – 0,591 тис. грн.

Разом з тим прискорення оборотності дебіторської заборгованості для даного підприємства є одним з факторів уповільнення спаду обсягів реалізації та збереження прибутковості діяльності. За умови усунення негативного впливу інших чинників підприємство за рахунок покращення ефективності використання дебіторської заборгованості мало б змогу збільшити обсяги чистого доходу від реалізації в цілому за період, що аналізується, на 5,056 млн. грн. та забезпечити зростання чистого прибутку на 17 тис. грн.

У 2021 році прискорення оборотності дебіторської заборгованості дозволило підприємству компенсувати скорочення обсягів реалізації на суму

4,592,9 млн. грн., а чистого прибутку – на 73 тис. грн.

Отже, «кредитна політика підприємства, що застосовується є ефективною з точки зору забезпечення ефективності господарської діяльності.

З іншого боку, важливою характеристикою ефективності використання дебіторської заборгованості є її збалансованість з кредиторською заборгованістю та вплив перспективну платоспроможність підприємства.

Значна питома вага в складі джерел коштів підприємства, як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості. Тому необхідно вивчати та аналізувати поряд з дебіторською заборгованістю і кредиторську, її склад, структуру, а потім провести порівняльний аналіз із дебіторською заборгованістю.

Для перевірки достовірності інформації щодо видів і строків кредиторської заборгованості користуються прямим підтвердженням контрагентів, вивченням контрактів і договорів, особистими бесідами з працівниками, які мають інформацію про борги і зобов'язання підприємства. У процесі аналізу необхідно дати оцінку умов заборгованості, звернути увагу на строки, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових джерел фінансування.

Дебіторська і кредиторська заборгованості виникають як наслідок використання форми розрахунків між постачальником і покупцем, тому доцільно поряд з аналізом заборгованості розглянути й оцінити форми безготівкових розрахунків, які використовуються в господарстві» [62].

«Результатом такого аналізу може бути виявлення:

- а) збільшення або зменшення дебіторської заборгованості;
- б) збільшення або зменшення кредиторської заборгованості.

Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства.

Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може

статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців. У процесі виробничої діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську.

Позичкові кошти у формі кредиторської заборгованості займають значну питому вагу в складі джерел фінансування діяльності підприємства, і тому необхідно аналізувати і тримати під контролем співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості» [39].

Доцільно зробити порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей (рисунок 3.4).

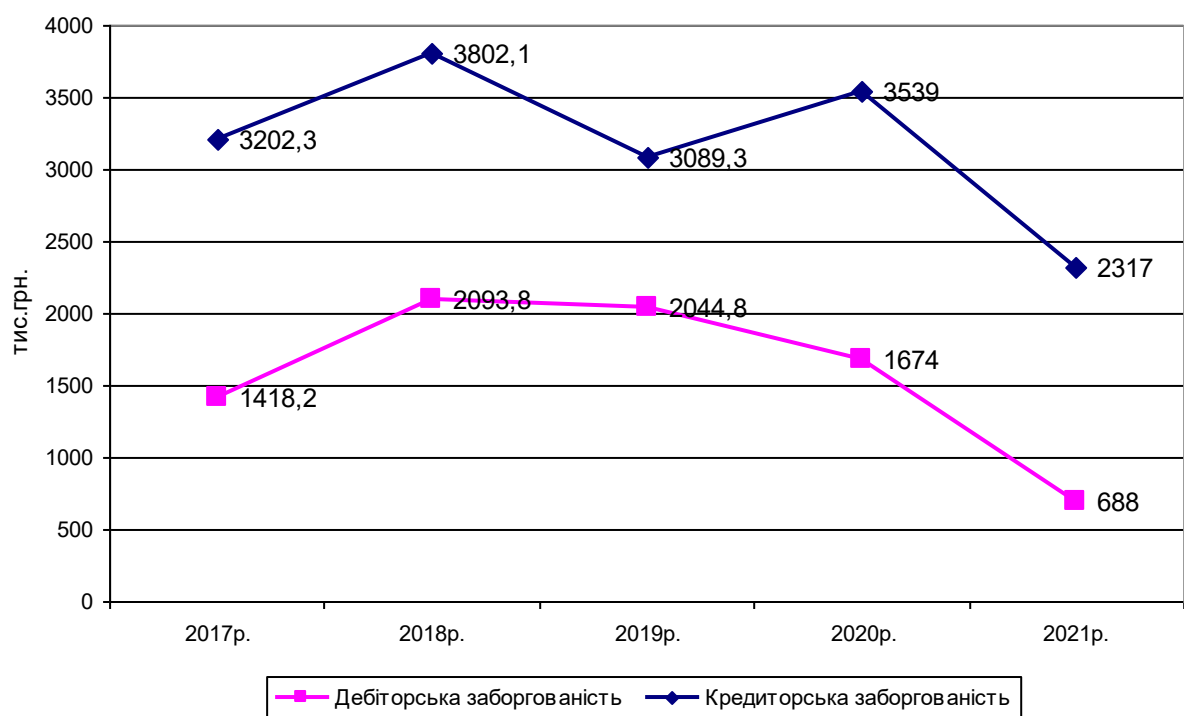

Рисунок 3.4 – Порівняння обсягів дебіторської та кредиторської заборгованостей за товари, роботи, послуги

За даними рисунку 3.4 видно, що розрахунковий баланс ПП «Мідіком» протягом досліджуваного періоду має пасивне сальдо, що свідчить незбалансовану політику формування оборотних активів, яку використовує підприємство з позиції забезпечення його перспективної платоспроможності.

В нашому випадку кредиторська заборгованість перевищує дебіторську на протязі всього аналізованого періоду. «Деякі науковці вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту» [38].

Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Отже, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

В цілому аналіз стану управління дебіторською заборгованістю на ПП «Мідіком» свідчить про те, що підприємство намагається забезпечити збереження задовільних показників ефективності використання своїх активів. При цьому необхідно звернути увагу на погіршення структури оборотних активів, що у співвідношенні з нормальними джерелами формування негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

3.3 Шляхи оптимізації управління розрахунків з дебіторами

«Ефективне управління розрахунками з дебіторами дозволяє знаходити нові ринки збуту продукції та залучати нових покупців, але помилки під час роботи із дебіторами можуть призвести до непередбачуваних наслідків, у тому числі і таких як банкрутство підприємства. Для ефективної роботи підприємству потрібен певний розмір оборотного капіталу, тому як його нестача викликає необхідність додаткового фінансування та змушує підприємство понести додаткові витрати на його забезпечення.

При розрахунках підприємства надають перевагу попередній оплаті або оплаті по факту доставки, тому як у цьому разі ризик неповернення грошових

коштів за реалізовану продукцію не виникає. Якщо відвантаження продукції відбувається з відстрочкою платежу виникає дебіторська заборгованість, що впливає на розмір оборотного капіталу. Чим більша величина дебіторської заборгованості, тим більшу суму додаткового фінансування необхідно знайти для покриття поточних витрат» [15].

«Управління дебіторською заборгованістю підприємства є важливим етапом процесу управління підприємством. Від цього залежать наступні результати діяльності підприємства: ліквідність, платоспроможність, наявність вільних коштів, швидкість оборотності оборотних коштів. Політика управління дебіторською заборгованістю повинна бути такою, щоб могла ефективно впливати на обсяг реалізації продукції, стимулювати збільшення її збуту, не сприяти надмірному завантаженню коштів у обороті, нарощуванню обсягів дебіторської заборгованості (особливо простроченої та безнадійної) та зменшенню ліквідності підприємства.

Основними завданнями вироблення такої політики управління дебіторською заборгованістю повинно стати проведення постійного моніторингу дебіторської заборгованості та аналізу стану її показників, виявлення ненадійних дебіторів, впровадження диференційної політики щодо умов оплати продукції для підприємств, що належать до різних класифікаційних груп заборгованості за ознакою надійності. Впровадження таких заходів сприятиме збільшенню обсягів реалізації продукції при одночасному зменшенні ризику несплати боржниками за поставлену продукцію, та скороченні ризику втрати ліквідності» [71].

«Сучасний практичний досвід в управлінні підприємствами свідчить, що має сенс здійснювати як кількісний, так і якісний аналіз показників щодо оцінки поточного стану дебіторської заборгованості. Це дає змогу забезпечити ефективність відповідних сфер діяльності підприємства» [29].

Аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві складається з п'яти етапів, які є функціонально взаємозалежними і наведені на рисунку 3.5.

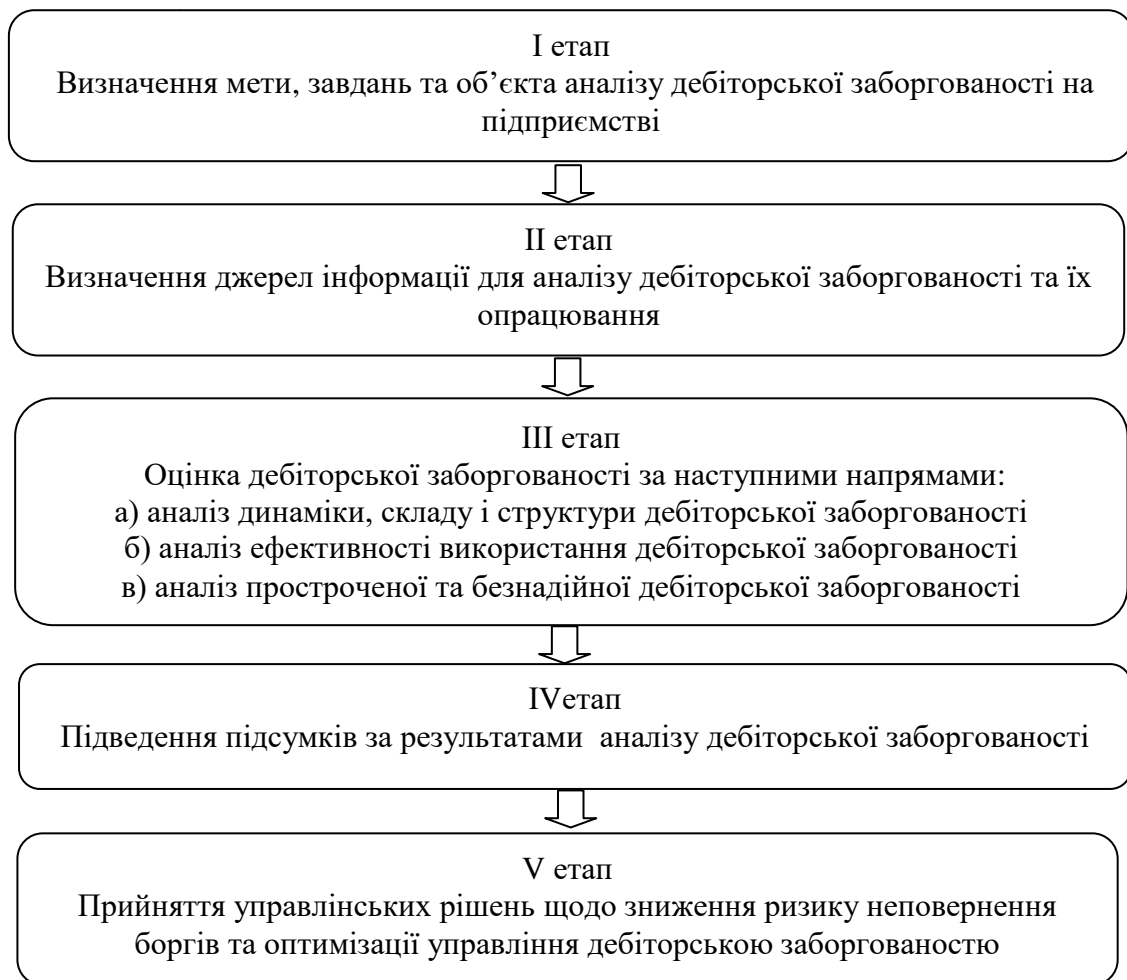

Рисунок 3.5 – Етапи комплексного аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві

Налагоджений облік та своєчасно проведений аналіз зменшують суму дебіторської заборгованості на підприємствах.

«За правильного та своєчасного здійснення аналізу дебіторської заборгованості забезпечується можливість оцінки ефективності і збалансованість розрахунків із покупцями та іншими дебіторами, обґрунтованість надання товарного кредиту і знижок покупцям; можна визначити сфери, щодо яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів; визначається база для створення резерву сумнівних боргів; полегшується прогнозування надходження коштів» [8].

«Виникнення великої суми дебіторської заборгованості може призвести до зниження показників фінансової стійкості, таких як

платоспроможність підприємства та фінансова активність.

Тож в умовах, коли платіжний оборот значно сповільнюється, що призводить до збільшення сум дебіторської заборгованості на підприємствах, важливим питанням є ефективне і своєчасне управління дебіторською заборгованістю на кожному окремому підприємстві, що має бути спрямованим на оптимізацію розміру боргу та забезпечення прискорення його обороту» [18].

Управління дебіторською заборгованістю передбачає визначення напрямів управління розрахунками з дебіторами та їх інтегрування в загальну систему управління підприємством. Запропоновані заходи щодо управління розрахунками з дебіторами подано на рисунку 3.6.

Управління підприємством відображає сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації та контролю, які забезпечують формування та досягнення цілей підприємства.

«Таким чином, виділяють найбільш актуальні проблеми обліку та управління дебіторською заборгованістю, а саме:

- проблема організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її місце в обліковій політиці;
- проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості;
- проблема формування та обліку резерву сумнівних боргів;
- проблема відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку;
- проблема проведення аналізу розрахунків з покупцями та замовниками за наявних методик.

Отже, основними умовами впровадження ефективного управління дебіторською заборгованістю мають стати забезпечення безперервної роботи підприємства; зниження обсягів вільних поточних активів, і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування; прискорення обігу оборотних активів; максимізація прибутку підприємства за збереження ліквідності; підвищення рівня фінансової безпеки підприємства» [71].

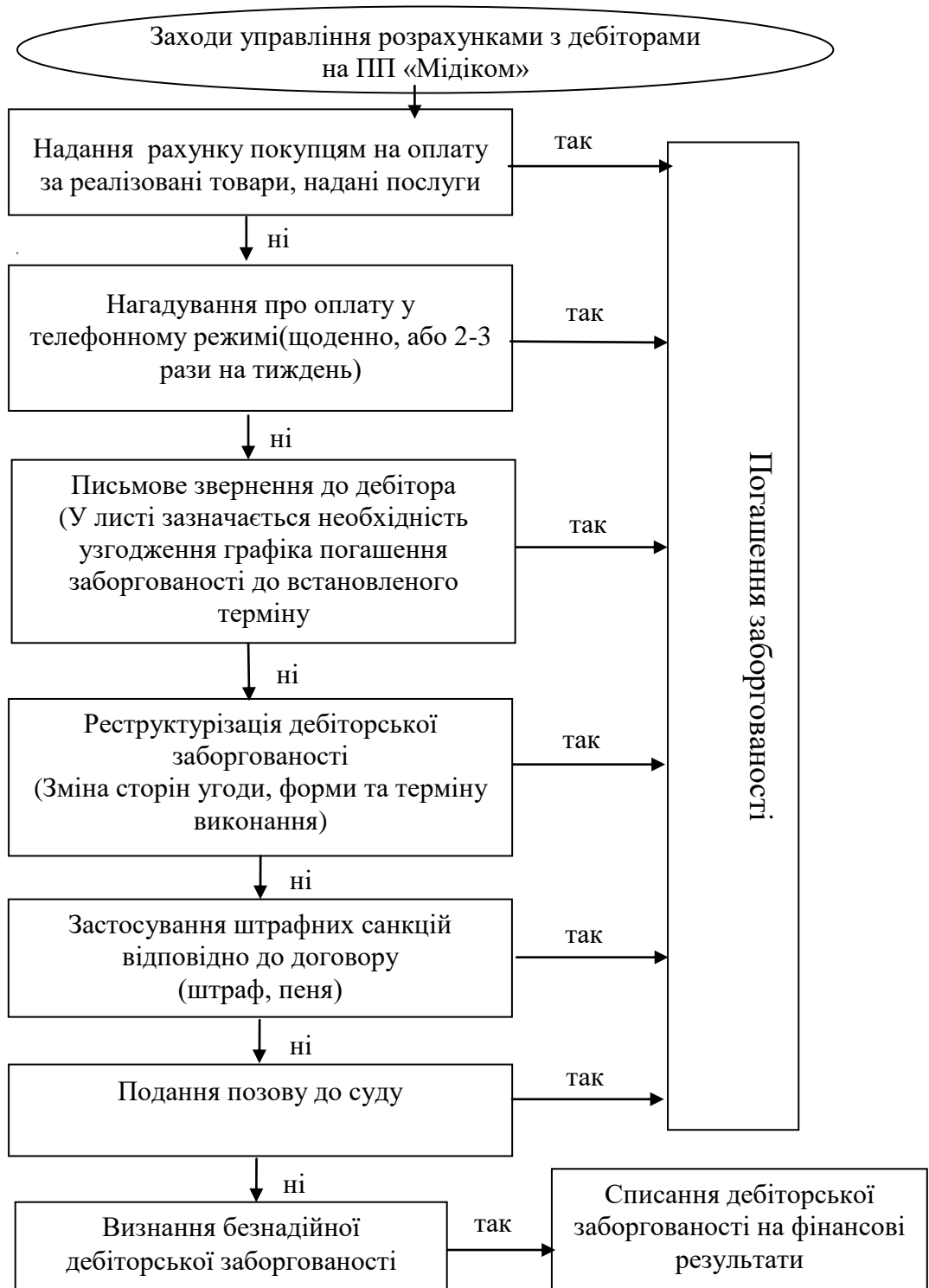

Рисунок 3.6 – Алгоритм управління розрахунками з дебіторами на
ПП «Мідіком»

Взаємоузгодженість та послідовність дій з управління розрахунками з дебіторами та інтегрування їх в загальну стратегію управління підприємства дозволяє ефективно використовувати дебіторську заборгованість

підприємства та виявляти недоліки управління при прийнятті оперативних рішень.

Запропонований підхід до формування заходів управління дебіторською заборгованістю є основою для створення комплексу підтримки рішень з управління оборотними активами підприємств.

За відсутності потреби поліпшувати стан дебіторської заборгованості слід проводити її моніторинг за видами товарів, обсягами, термінами погашення відповідно до встановлених розрахунковим шляхом критичних значень.

На підставі застосування запропонованих заходів можна сформувати стратегію діяльності підприємства та спрямувати управлінські дії на формування ефективних систем контролю руху та своєчасного погашення дебіторської заборгованості підприємства.

Таким чином, «підприємства повинні здійснювати управління дебіторською заборгованістю у наступних напрямках:

- посилення контролю за дебіторською заборгованістю через створення на підприємстві спеціальних підрозділів;
- здійснення аналізу стану дебіторської заборгованості;
- розроблення ефективних схем проведення розрахунків зі споживачами;
- запровадження схем погашення дебіторської заборгованості;
- зміцнення платіжної дисципліни на підприємстві;
- розроблення та вжиття плану заходів з реструктуризації дебіторської заборгованості та координації у цій сфері.

ВИСНОВКИ

Отримання достовірної інформації про стан розрахунків з дебіторами та своєчасність погашення дебіторської заборгованості має важливе значення на сучасному етапі розвитку економіки. Існує об'єктивна необхідність дослідження теоретичних в практичних питань щодо обліку та аналізу стану розрахунків з дебіторами.

Результати проведеного дослідження обліку та аналізу дебіторської заборгованості на ПП «Мідіком» дозволили зробити наступні висновки та пропозиції:

За результатами дослідження теоретичних підходів до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» запропоновано наступне трактування данної категорії, яку пропонується розглядати як суму заборгованості контрагентів бізнесу суб'єкту господарювання на певну дату, що виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, робіт, послуг та яку кредитор має право вимагати відшкодувати. Дане визначення дозволить врахувати визначені особливості і характерні ознаки даного виду активів.

На підставі проведеного дослідження запропоновано визначити додаткову класифікаційну ознаку для дебіторської заборгованості – безпека фінансового стану кредитора. У відповідності до цієї ознаки дебіторська заборгованість буде поділятися на наступні види: дебіторська заборгованість незначної величини; дебіторська заборгованість допустимого обсягу; дебіторська заборгованість критичного обсягу.

Застосування класифікації дебіторської заборгованості у відповідності до цієї ознаки дає можливість удосконалити контроль за її станом та динамікою.

Встановлено, що бухгалтерський облік на підприємстві, ведеться по автоматизованій формі обліку з використанням бухгалтерської програми М.Е.Дос. Облік операцій, що пов'язані з виникненням та погашенням

дебіторської заборгованості на підприємстві здійснюється відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та П(С)БО10 «Дебіторська заборгованість». Для обліку розрахунків з покупцями на підприємстві ведеться синтетичний рахунок 36 без застосування субрахунків. Реалізація продукції та надання послуг підприємством здійснюється тільки вітчизняним покупцям.

Обґрунтовано доцільність застосування в обліку розрахунків з покупцями й замовниками аналітичних рахунків в залежності від їх платоспроможності, що надасть можливість задовольняти інформаційні потреби управлінського персоналу щодо оцінки рівня платоспроможності та розробки заходів щодо зменшення негативних наслідків, які пов'язані із визнанням дебіторської заборгованості сумнівною та безнадійною.

Досліджено, що дебіторська заборгованість ПП «Мідіком» представлена переважно заборгованістю за товари, роботи, послуги (99%). Сучасний економічний стан вітчизняних підприємств примусив керівництво підприємства відмовитись від продажу товарів з відстрочкою платежу. В наслідок цього обсяги дебіторської заборгованості скоротилися. Зіставлення темпів зростання дебіторської заборгованості за продукцію з темпами зростання чистого доходу від реалізації вказує на те, що політика управління дебіторською заборгованістю на підприємстві є ефективною. Її результатом є позитивна динаміка чистого доходу від реалізації продукції при значному скороченні обсягів дебіторської заборгованості.

Доведено, що скорочення періоду інкасації дебіторської заборгованості призвело до зростання коефіцієнтів оборотності. Економічний ефект у результаті прискорення оборотності дебіторської заборгованості виявляється у відносному вивільненні засобів з обороту та зменшення їх потреби для отримання досягнутого фінансового результату.

Обґрунтовано необхідність проведення порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, що є важливим елементом контролю за раціональним співвідношенням дебіторської та кредиторської

заборгованостей з огляду на дотримання стабільності його фінансового стану та економічного розвитку.

Сформовано алгоритм управління дебіторською заборгованістю, що включає заходи управління розрахунками з дебіторами, які дають змогу сформуванню стратегію діяльності підприємства, зміцнити фінансовий стан, збільшити стійкість та спрямувати управлінські дії на формування ефективних систем контролю руху та своєчасного погашення дебіторської заборгованості підприємства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О., Говоруха О.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2016. 285 с.
2. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2013. №4 (26). С. 32-37.
3. Белозерцев В.С. Особливості формування дебіторської заборгованості підприємств оптової торгівлі молочною групою товарів. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2013. № 1(3). С. 3-9. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2013_1\(3\)__2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2013_1(3)__2).
4. Биргхем Ю. Финансовый менеджмент: полный курс: учебник. Донецьк : Економічна школа, 2004. Т. 2. 669 с..
5. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. №12. С. 24-36.
6. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебник. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2006. 656 с.
7. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №18. С. 36-39.
8. Бондарчук Н.В., Тімашова А.М. Модель аналізу дебіторської заборгованості: основні показники. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (2). С. 170-177.
9. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : Рута, 2010. 756 с.
10. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський / В.В. Сопко та ін. Київ : Фенікс, 2014. 468 с.
11. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку: Пер. з англ. О.Мінін, О.Ткач. Київ : Основи, 1999. 943 с.

12. Геращенко А. Досвід розробки та впровадження заходів по скороченню дебіторської заборгованості. *Фінансист*. 2014. № 11. С. 40-47.
13. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практ. посіб. Київ : Лібра, 2002. 840 с.
14. Гоцуляк С.М. Методи управління дебіторською заборгованістю. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць. Вип. 18. Одеса, ОДЕУ, 2015. С. 69-74.
15. Грицай О., Станасюк Н. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 825—832.
16. Гуцаленко Л.В., Мельник А.О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8173>.
17. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік : підручник. Київ : Знання, 2015. 469с
18. Демиденко С.Л. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 199 с.
19. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. Суми : СумДУ, 2012. №2. С. 202-205.
20. Загальні вимоги до фінансової звітності : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. №73. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1370326239541384>. (дата звернення: 01.10.2023).
21. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 1072 с.
22. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуал. пробл. економіки*. 2011. № 1(67). С. 156-163.

23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 01.10.2023).
24. Калабухова С.В., Ямборко Г.А., Кузьмінська О.Е. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2019. 240 с
25. Кіндрацька Г.І., Загородній А.Г., Кулиняк Ю.І. Аналіз господарської діяльності. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 156 с.
26. Коваленко Л.О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Чернігів : ЧДІЕУ, 2014. 456 с.
27. Конторщикова О. Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Вісник законодавства України*. 2012. №27. С. 36-37.
28. Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В. Фінансовий облік : підручник. 2-ге вид., допов. та перероб. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 481 с.
29. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 22. С. 161-165.
30. Кузнецова С.А. Учет и анализ дебиторской задолженности в условиях антикризисного регулирования состояния предприятий (на примере машиностроительных предприятий Запорожской области) : автореф. дис... канд. экон. наук : 08.06.04. Тернополь, 2002. 22 с.
31. Кузь В.І. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019. 224 с.
32. Кузьмін О.Є., Волович О. Б. Фактори впливу на заборгованість підприємства та їхня класифікація. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 200-204. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_1_45.

- 33.Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Кузь В.І., Кучер С.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 418 с.
- 34.Лігоненко Л.О., Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: навч. посіб. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2005. 358с.
35. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ: Алерта, 2022. 224 с.
- 36.Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. №12. С. 38-42.
- 37.Матицина Н.О. Фінансова політика підприємства як інструмент управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. №7. С. 25-28.
- 38.Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) 2016. / За ред. С.Ф. Голова. Київ : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2016. 1272 с.
- 39.Міщук Є.В., Сідорова І.І. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 54-57.
- 40.Момот Т.В., Бреславська Г.М. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Коммунальное хозяйство городов*. 2008. №85. С. 207-211
- 41.Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник. Львів : Світ, 2005. 611с.
- 42.Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 69–78.
- 43.Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2017. 288 с.

44. Назаренко О. В., Лукаш Т. В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. №12. 2021. С.15-21
45. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. №11. С. 31-37.
46. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №1 (43). С. 75 - 82.
47. Олійник С. О. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. URL : http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnauc_eamb/2011_168_1/11oso.pdf
48. Олійник С. О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Науковий огляд*. 2018. № 5 (48). С. 32–40.
49. П'ятигорець Г. С., Ніколайчук К. В. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту»*. 2017. №13. С. 40-46.
50. Податковий кодекс України №2856-VI від 23.12.2010. URL: <http://rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.10.2023).
51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Міністерства фінансів України 08.10.1999 р. №237. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. (дата звернення: 01.10.2023).
52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290 URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. (дата звернення: 01.10.2023).
53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. (дата звернення: 01.10.2023).

54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства Фінансів України №559 від 30.11.01 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>. (дата звернення: 01.10.2023).
55. Приймак Л., Плахтій Т.Ф. Сутність та класифікація дебіторської заборгованості. URL : http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_81888.doc.htm.
56. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення: 01.10.2023).
57. Рубан В.С., Фрунза С.А. Методи та етапи управління дебіторською заборгованістю. *Наукові записки*. Кропивницький: ЦНТУ. 2018. Вип. 23. С. 206. URL : http://195.230.140.114/doc/23__2018_NZ_3.pdf#page=136.
58. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць. Вип. 204, Т. І. Дніпропетровськ : ДНУ, 2015. С. 196 - 202.
59. Смачило В.В., Дубровська Є.В. Сутність факторингу та його використання при управлінні дебіторською заборгованістю в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 7. С. 35 - 45.
60. Сурнина Е.С. Меры по управлению дебиторской задолженностью. *Экономика и управление*. 2013. Вып. 1(26). С.18-19.
61. Теорія бухгалтерського обліку: монографія / Л.В. Нападовська та ін. Київ : Національний торговельно-економічний університет, 2008. 735.
62. Томчук О.Ф., Сидоренко І.М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 94-101.
63. Топоркова О. В. Управління дебіторською заборгованістю як один з інструментів фінансової політики підприємства. *Економічна стратегія і перспектива розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. праць. Вип. 1(7). Харків : ХДУХТ, 2014. С. 84 - 89.

64. Федорченко О. Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами (на прикладі текстильних підприємств легкої промисловості) : дис... канд. екон. наук : спец. 08.00.09. Київ, 2009. 23 с.
65. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін та ін. Київ : КНЕУ, 2010. 460 с.
66. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г.Г. Кірейцев та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 469 с.
67. Фінансовий облік : підручник / С.Ф. Голов та ін. Київ : Лібра, 2013. 974 с.
68. Харакоз Л.В. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. 2016. № 1. С. 53-57.
69. Хендриксен Е.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета : учебник. Киев : Слово, 2000. 576 с.
70. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page> (дата звернення 01.10.2023).
71. Черненко Л.В. Стан дебіторської заборгованості підприємства та організація системи управління нею. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2014. Вип. 16. Т.3. С. 505-507.
72. Шевчук В.Є. Оцінка поточної дебіторської заборгованості за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку. *Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал світу «2014»*. Том 17. Облік і аудит. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2014. С. 54-55.
73. Ямненко Г.Є. Інформаційне забезпечення управління дебіторською заборгованістю. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 530-533.
74. Яременко Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної

- діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714>.
75. Beck V. The effects of the implementation of value-based management. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*. 2016. № 7 (2). pp. 153-165.
76. Brealey R., Myers S., Allen F. Principles of Corporate Finance: Finance, Insurance, and Real Estate. Irwin : McGraw-Hill, 2010. 968 p.
77. Liudmyla Yaremenko, Anna Hevchuk, Tetiana Vuzh, Elena Vashchilina, Maryna Yermolaieva. Information Technologies of Accounting and Analysis in Modern Companies. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*, VOL. 21 No. 5, May 2021. pp. 151-159.
78. Mulyk T., Mulyk Ya. Debts of the enterprise in the conditions of anti-crisis management: analytical and control aspects. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 48. pp. 3-11.
79. Van Horn J.C. Financial Management and Policy. Prentice Hall, 1995. 556 p.